SIGMUND FREUD

Interpretarea viselor

I

Într-o epocă, pe care o putem numi preştiinţifică, umanităţii nu-i era greu să-şi interpreteze visele. Cei care şi le aminteau la trezire, le considerau ca o manifestare binevoitoare sau ostilă a puterilor superioare, zei sau demoni. Odată cu naşterea spiritului ştiinţific toată această ingenioasă mitologie a fost devansată de psihologie şi, în zilele noastre toţi savanţii, cu excepţia unui mic număr, sunt de acord să atribuie visul activităţii psihice a însuşi celui care doarme.

Totodată, ipoteza mitologică fiind respinsă, a devenit necesar să se caute visului noi interpretări. În ce condiţii se produce visul? Care sunt relaţiile sale cu activitatea psihică din starea de veghe? Cum sunt susceptibile excitaţiile venite din exterior să-l influenţeze pe cel care doarme? De unde provin aceste detalii care, prea adesea, repugnă gândirii omului treaz şi această discordanţă între mijloacele de expresie ale visului şi stările afective care-l întovărăşesc? De unde vine, în cele din urmă, instabilitatea visului? De ce la trezire el este respins de către gândire ca un element străin şi se şterge, integral sau parţial, din memorie? Aceste întrebări, care de secole cer un răspuns, n-au găsit până azi unul satisfăcător.

Problema care ne interesează în primul rând, cea a semnificaţiei visului, se prezintă sub două aspecte: se caută semnificaţia visului din punct de vedere psihologic şi locul lui în seria fenomenelor psihice; mai mult, se doreşte să se afle dacă visul este susceptibil de interpretare şi dacă conţinutul visului, ca orice alt produs psihic căruia am fi tentaţi să-l asimilăm, prezintă un "sens".

Considerând starea actuală a problemei, ne aflăm în prezenţa a trei tendinţe distincte.

Prima, care pare să fie un ecou târziu al epocii în care visului i se atribuia o origine supranaturală, îşi găseşte expresia la un anumit număr de filosofi. Pentru ei, producerea visului şi-ar avea principiul într-o stare specială a activităţii psihice. Aceasta ar fi un gen de înălţare a sufletului la o stare superioară. Aceasta este, spre exemplu, opinia lui Schubert: "Prin vis, spiritul se eliberează de obstacolele naturii exterioare, sufletul scapă de lanţurile senzualităţii". Fără a merge atât de departe, alţii afirmă totuşi că visele sunt, în esenţă, excitii psihice, că sunt manifestări ale anumitor forţe psihice pe care starea de veghe le împiedică să se dezvolte liber. Fapt este că în anumite domenii (spre exemplu, cel al memoriei) majoritatea observatorilor atribuie manifestărilor visului o superioritate evidentă.

În ceea ce îi priveşte pe medicii care scriu despre vis, ei profesează, în general, o opinie diametral opusă celei a filosofilor. Ei acordă cu greu visului valoarea unui fenomen psihic. El ar fi provocat, după ei, de către excitaţiile corporale şi senzoriale pe care le resimte cel care doarme, atât de la lumea exterioară cât şi de la propriile organe interne. În acest caz, conţinutul visului ar fi, deasemenea, lipsit de sens şi la fel de imposibil de interpretat precum

notele scoase la întâmplare pe claviatură de către o mână neexperimentată în muzică, iar definiția visului ar fi, pur şi simplu, aceasta: "Un proces material totdeauna inutil şi foarte adesea morbid" (Bing). Toate semnele caracteristice ale visului se explică atunci prin activitatea incoerentă a anumitor grupuri de celule care rămân în stare de veghe în creier, sub imperiul acestor excitații fiziologice, în timp ce restul organismului se află cufundat în somn.

Sentimentul popular, influențat mediocru de către aceste aprecieri ale științei şi puțin riguros cu privire la originile profunde ale visului, se încăpățânează în antica sa credință. Pentru el, visul are un sens şi acest sens ascunde o previziune [1]. Pentru a o elibera din conținutul visului, care este adeseori mult prea confuz şi misterios, este necesar să se aplice anumite procedee de interpretare, iar aceste procedee constau, în general, în înlocuirea conținutului visului, aşa cum a rămas el în memorie, printr-un alt conținut. Transpunerea se poate face în amănunt, cu ajutorul unei "chei" care nu trebuie să varieze. Se poate, deasemenea, înlocui dintr-o dată obiectul esențial al visului printr-un alt obiect fața de care primul n-ar fi decât simbolul.

Oamenii serioşi zâmbesc la aceste copilării, căci noi ştim cu toții că "a visa înseamnă a te înşela".

II

Mare mi-a fost surpriza când, într-o zi, am remarcat că cea mai corectă concepție despre vis nu trebuie căutată la medici ci la profani, unde ea rămâne încă ascunsă, pe jumătate, de superstiție! În ceea ce priveşte visul, am ajuns la concluzii neprevăzute, care mi-au fost oferite de o nouă investigație psihologică, aceeaşi care mi-a adus mari servicii în tratamentul angoaselor, obsesiilor, ideilor delirante şi a altor conflicte şi care, de atunci, a fost adoptată sub numele de "psihanaliză" de către o întreagă şcoală de cercetători. Majoritatea acestor practicieni nu au putut să nu recunoască numeroase analogii între vis şi tulburările psihologice de toate genurile care se constată în starea de veghe. Ni s-a părut deci interesant să aplicăm imaginilor visului acelaşi procedeu de investigație care şi-a dovedit virtuțile față de imaginile psihopatice. Ideile de angoasă şi ideile de obsesie sunt străine unei conştiințe normale, exact cum sunt visele față de o conştiință în stare de veghe. Originea lor, ca şi cea a visului, se cufundă încă în inconştient. Dacă s-a apreciat drept interesant, din punct de vedere practic, studiul naşterii şi dezvoltării acestor imagini psihopatice, aceasta s-a datorat faptului că a fost demonstrat experimental că este suficientă descoperirea căilor inconştiente prin care ideile morbide ale unui individ întâlnesc restul conținutului lui psihic pentru ca simptomul nevrotic să fie rezolvat şi ca ideea morbidă să devină complet reprimabilă. Psihoterapiei i se datorează, deci, procedeul de care mă folosesc pentru a rezolva problema visului.

Acest procedeu este uşor de descris, dar aplicarea sa necesită experiență şi abilitate. Să presupunem că avem de-a face cu un bolnav afectat de ideea de angoasă. Îl vom invita să-şi fixeze atenția asupra acestei idei, dar nu cum a făcut-o în alte rânduri, ca să bată câmpii, ci pentru a-i scruta cu claritate toate

[1] Scherner. Triumphantaste, Volkelt

feţele şi a-i destăinui medicului, fără rezervă, orice îi va trece prin minte. Cel mai adesea, bolnavul începe prin a răspunde că atenţia sa este incapabilă să sesizeze ceva. Trebuie să fie contrazis şi să i se afirme energic că este imposibil să nu i se prezinte nici un fel de imagini. Şi, de fapt, se va ajunge curând să se producă o mulţime de idei şi de asociaţii de idei; dar ele vor fi, cu regularitate, precedate de o remarcă a pacientului prin care el le va declara absurde sau insignifiante, ori va pretinde că ele i-au venit în minte din întâmplare, fără să fie legate prin ceva cu tema propusă. Se observă atunci că, în mod sigur, tocmai această autocritică este cea care l-a împiedicat pe bolnav să-şi exteriorizeze imaginile sau chiar să le conştientizeze. Dacă poate fi convis ca, renunţând la criticarea ideilor sale, să continue pur şi simplu să enunţe toate asociaţiile, pe care un efort susţinut al atenţiei le face să-i vină în minte, se obţine un material psihic care se află în legătură directă cu ideea morbidă iniţială şi permite descoperirea asociaţiilor existente între această ideeşi viaţa psihică a bolnavului, graţie cărora medicul va sfârşi prin a înlocui ideea morbidă cu o idee nouă, adaptată exact cerinţelor psihologice ale pacientului său.

Nu este locul aici pentru a se examina ipotezele pe care se bazează această experienţă, nici concluziile care se desprind din faptul că ea este infailibilă. Este suficient să spunem că fixându-ne atenţia asupra asociaţiilor "involuntare", asupra celor "care ne împiedică să gândim", asupra celor pe care autocritica se grăbeşte să le respingă ca fiind insignifiante obţinem, alături de ideea morbidă, un material care ne va permite s-o eliminăm. Dacă se încearcă procedeul de către cineva asupra sa însuşi, cel mai bun mijloc de a susţine experienţa este acela de a nota în scris, pe măsură ce se prezintă, ideile a căror apariţie nu se explică.

Aş vrea acum să arăt rezultatul la care se poate ajunge aplicând această metodă la interpretarea visului. În principiu, orice vis s-ar preta în mod egal la demonstraţia mea, dar eu prefer, din diferite motive, să-l aleg pe cel pe care l-am avut noaptea trecută.Este scurt, ceea ce ne permite sâ-l folosim şi ceea de am reţinut din el este absurd şi confuz, aşa cum am dorit. Iată conţinutul acestui vis pe care l-am notat imediat după trezire:

O reuniune la o masă — sau la o masa de restaurant. Se serveşte piure de spanac. Doamna E.L. este aşezată lângă mine şi este întoarsă în întregime spre mine. Ea îmi pune familiar mâna pe genunchi. Eu fac un gest pentru a-i îndepărta mâna. Atunci ea îmi spune: "Aţi avut întotdeauna ochi atât de frumoşi". Şi eu disting, confuz, ceva care seamănă cu un desen reprezentând doi ochi sau sticlele unei perechi de ochelari.

Iată visul, sau cel puţin, iată ce am putut eu să notez. Îl găsesc obscur, insignifiant şi aproape surprinzător. Doamna E.L. este o persoană cu care eu am avut vagi relaţii de prietenie şi cu care, după câte ştiu, n-am dorit să am altele. Este multă vreme de când n-am mai văzut-o, şi nu cred să fi auzit vorbindu-se de ea în ultimul timp. Nu întâlnesc, în desfăşurarea acestui vis, nici o urmă de afectivitate.

Cu cât reflectez mai mult asupra lui, cu atât îmi pare mai puţin inteligibil. Trebuie să procedez acum la examenul meu introspectiv şi să notez, fără părtinire, dar şi necritic, ideile care-mi vor veni în minte. Dar nu-mi trebuie mult timp pentru a-mi da seama că această muncă este mult mai uşoară dacă descompun mai întâi visul şi elementele sale şi dacă grupez, în jurul acestor

fragmente izolate, ideile care se leagă între ele.

Reuniune, Masă sau Masă la restaurant. Îmi amintesc mai întâi incidentul cu care s-a încheiat seara de ieri. Pe când plecam de la o mică reuniune în tovărăşia unui prieten, acesta s-a oferit să ia o maşină şi să mă conducă acasă. "Îmi place aşa de mult, adăugă el, inventarea taximetrului. Îl cauţi din ochi, îl ocupi, te îndepărtezi..." După ce am urcat în maşină şi şoferul a potrivit în aşa fel geamul încât să se poată vedea suma taxată, 60 helleri, am reluat glumind: "Abia ne-am aşezat şi iată-ne îndatoraţi. Taximetrul este ca masa la restaurant, simţi că devii avar şi egoist, obligat fiind să te gândeşti la suma care creşte. Ea creşte prea repede şi ţi-e teamă că n-o să-ţi ajungă banii. La masă la restaurant am întotdeauna această preocupare puţin comică de a nu lăsa preţul consumaţiei să se stabilească în detrimentul meu". Şi am citat, recunosc, fără cine ştie ce legătură, două versuri ale lui Goethe:

"Voi ne daţi viaţă,

Voi ne lăsaţi ca, săraci, să contractăm o datorie..."

O a doua idee relativă la masa la restaurant: cu câteva săptămâni în urmă, aflându-mă la masă într-un han din Tyrol, am avut o discuţie cu soţia mea. Mi-a displăcut că ea făcea oferte de vânzare unor persoane cu care eu vroiam cu orice preţ să evit relaţiile comerciale. Am rugat-o să nu le dea atenţie acelor străini şi să se ocupe de mine. Aici îmi pare că, într-un fel sau altul, mă simţisem frustrat de masa aceea. Ceea ce mă frapează acum, de asemenea, este contrastul dintre atitudinea soţiei mele la acea masă şi cea pe care a luat-o în vis doamna E.L. care se întorsese în întregime spre mine.

Altă remarcă: acest detaliu din visul meu este reproducerea unei mici scene care a avut loc între soţia mea şi mine pe vremea când eu îi făceam curte pe ascuns. Ea mă mângâiase pe sub masă, ca răspuns la o scrisoare în care o cerusem în căsătorie. În vis, persoana străină E.L. este cea care o înlocuieşte pe soţia mea.

Doamna E.L. este fiica unui om căruia eu i-am datorat cândva bani. Aici descopăr o relaţie nebănuită între detaliile visului meu şi ideile pe care el mi le trezeşte. Dacă urmăreşti lanţul asociaţiilor care porneşte de la unul dintre elementele visului, te găseşti condus la alt element. Altfel spus, există între ideile stimulate de vis legături care nu sunt discernabile în visul însuşi.

Când o persoană pare să conteze pe serviciile alteia, fără să-şi dea ea însăşi cea mai mică osteneală, în ce termeni se obişnuieşte să i se reproşeze? I se spune: "Credeţi că suntem aici pentru ochii dumneavoastră frumoşi?" Astfel încât, cuvintele pronunţate în visul meu de doamna E.L.: "Aţi avut întotdeauna ochi atât de frumoşi", nu semnifică altceva decât: "Ceea ce s-a făcut, s-a făcut din dragoste pentru dumneavoastră; aţi avut întotdeauna gratuit ceea ce v-aţi dorit". Bineînţeles că este adevărat contrariul. Prietenii mei m-au făcut întotdeauna să plătesc scump serviciile lor. Iată de ce cursa gratuită cu maşina, ieri seara, cu prietenul meu, m-a frapat ca o împrejurare de excepţie.

Pe de altă parte, celuilalt prieten, la care am fost ieri seară la cină, i-am fost adesea îndatorat. Într-o altă zi, am ratat o ocazie să mă achit faţă de el. Nu i-am făcut decât un singur cadou, o cupă veche cu doi ochi pictaţi pe ea. Ea se numeşte "Ochială" şi te fereşte de deochi. Prietenul de care vorbesc este oculist. Ieri seară i-am cerut, de asemenea, amănunte despre un bolnav pe care i-l trimisesem să-l consulte într-o problemă de ochelari.

Remarcăm aici că aproape toate elementele visului meu se regăsesc în ideile de mai sus. Rămâne să ne întrebăm ce reprezintă piureul de spanac servit la masă. Ei bine, piureul evocă o altă scenă, care s-a petrecut într-o altă zi la mine acasă, pentru că un copil - acela chiar poate să-şi revendice ochi frumoşi — a refuzat să mânânce piure. Eu, deasemenea, în copilărie aveam oroare față de această legumă şi doar mai târziu mi s-au schimbat gusturile şi am apreciat-o. Astfel încât, menționarea acestei mâncări ataşează la imaginea băieţelului pe cea a propriei mele copilării. "Consideră-te fericit că ai piure de spanac, spunea mama, care dezaproba aceste maniere, mulți copii ar fi foarte mulțumiți să fie în locul tău". Aceasta mă duce cu gândul la obligațiile părinților față de copiii lor şi cuvintele lui Goethe:

"Voi ne dați viață,

Voi ne lăsați ca, săraci, să contractăm datorii...",

alăturate de cele de mai înainte, dobândesc un sens nou.

Să ne oprim şi să aruncăm o privire asupra rezultatelor la care am ajuns până aici, prin analiza acestui vis. Am început prin a izola toate detaliile, rupând astfel legătura care le alătura unul de altul. Apoi, pornind de la fiecare din aceste detalii, am urmărit asociațiile de idei care mi le trezea. Am obținut, prin acest mijloc, un ansamblu de gânduri şi reminiscențe, printre care am recunoscut un număr considerabil de elemente esențiale ale vieții mele intime. Materialul adus astfel la lumină, prin analiza visului, se găseşte în relații strânse cu visul însuşi. Dar un simplu examen al conținutului visului nu mi l-ar fi descoperit. Visul era incoerent, neinteligibil şi lipsit de orice element afectiv. În ideile pe care eu le desfăşor în spatele său se simte, dimpotrivă, o afectivitate intensă şi bine motivată. Aceste idei se înlănțuie într-o logică perfectă şi, în aceste asociații, imaginile care au cea mai mare importanță se reproduc mai frecvent decât altele. În conținutul visului pe care l-am propus ca exemplu, unele din aceste idei esențiale nu sunt reprezentate: opoziția dintre "interesat" şi "dezinteresat", noțiunea de "datorie" şi cea de "cadou". În acest ghem de gânduri care mi s-a relevat prin analiză aş putea, strângând mai tare firele, să arăt că ele tind toate către un nod unic. Dar, alături de interesele ştiinței există interese personale care-mi interzic formal să public o lucrare de acest gen. Ar trebui pentru aceasta să descopăr unele dintre sentimentele mele intime, care mi-au fost relevate prin analiză, dar pe care nu-mi place să mi le mărturisesc mie însumi. Este mai bine să tac. Şi dacă sunt întrebat de ce n-am ales un vis pe care să-l analizez fără rezerve, de o manieră în care cititorul să pătrundă mai bine sensul şi legătura dintre ideile oferite, răspunsul este simplu: orice vis pe care aş fi putut să-l aleg s-ar reduce în cele din urmă la aceleaşi elemente dificil de comunicat şi m-ar obliga la aceeaşi discreție. Dificultatea nu va fi mai mică dacă supun analizei visul unei persoane străine. Ar trebui, cel puțin, ca aceasta să se facă în astfel de circumstanțe încât să pot ridica toate vălurile fără a-l trăda pe cel care mi-ar fi comunicat visul.

Pot de acum să concep visul ca un substitut al oricărui conținut sentimental şi intelectual al asociațiilor de idei la care analiza m-a făcut să ajung. Nu ştiu încă prin ce proces aceste idei au dat naştere visului, dar pot să afirm deja că este o greşeală să nu se vadă în acesta decât un fenomen material fără importanță pentru psihologie şi care nu are altă cauză decât activitatea persistentă a unor grupuri de celule în timpul somnului.

Remarcăm aici că conținutul visului este mult mai scurt decât tot acest ansamblu de idei al căror substitut pare să fie. În al doilea rând, analiza ne arată că ceea ce a provocat visul este o împrejurare insignifiantă din seara precedentă.

Bineînțeles, eu n-aş vrea să trag concluzii generale din analiza unui singur vis. Dar când experiența îmi va arăta că primul vis avut, deîndată ce-l supun analizei de mai sus, îmi dă înlănțuiri de idei asemănătoare, că aceste idei nu numai că sunt judicios legate între ele, dar chiar reproduc parțial elementele visului, poate că atunci voi fi în drept să afirm că asociațiile de idei observate prima oară nu sunt un efect pur al întâmplării. Şi mă voi crede, poate, autorizat să stabilesc terminologia noii mele lucrări.

Visul, aşa cum l-am găsit în memoria mea, îl opun materialului care-mi va fi mai târziu oferit de analiză. Pe primul îl numesc conținutul manifest al visului. Pe cel de-al doilea îl numesc, fără altă distincție prealabilă, conținutul latent al visului.

Mă găsesc acum în fața a două noi probleme pe care nu le-am formulat până acum:

1. Prin ce proces psihic conținutul latent al visului s-a transformat în acest conținut manifest pe care îl găsesc în memoria mea la trezire?
2. Pentru care motive a fost găsită necesară această transformare?

Procesul de transformare a visului latent în vis manifest îl voi numi lucrarea visului. Munca opusă, cea care duce la o transformare în sens invers, o voi numi travaliul analizei. De celelalte probleme privind natura incitării la vis, originea materialului visului, sensul său probabil, funcția sa, motivele care-l fac să fie uitat atât de uşor mă voi ocupa mai târziu, când voi trece de la problema visului manifest la cea a conținutului său latent.

Făcând aceasta, voi evita cu cea mai mare grijă confuzia dintre visul manifest şi ideile latente ale visului, căci m-am gândit adesea că dacă se întâlnesc în literatură atâtea date false şi contradictorii despre viața visului, aceasta se datorează faotului că scriitorii ignoră cel mai adesea că visul conține gânduri latente şi că este important ca acestea să fie mai întâi degajate prin analiză.

III

Transformarea gândurilor latente ale visului în conținutul său manifest merită să rețină întreaga noastră atenție, deoarece ea este primul exemplu cunoscut al manierei în care un material psihic trece dintr-o formă de expresie perfect inteligibilă într-o alta, la înțelegerea căreia noi nu ajungem decât printr-o muncă metodică.

Referitor la relațiile care există între conținutul latent al visului şi conținutul său manifest, visele pot fi împărțite în trei categorii:

Pe primul loc plasăm visele clare şi rezonabile care par împrumutate direct din viața noastră conştientă. Aceste vise se produc adesea. Ele sunt scurte şi nu ne interesează deloc, pentru că ele n-au nimic care să surprindă, nimic care să frapeze imaginația. Existența unor asemenea vise este cel mai bun argument contra teoriei care susține că visul ar fi un produs al activității izolate al câtorva grupuri de celule. Ele nu atestă în nici un fel existența unei

activități psihice reduse sau fragmentate şi, totuşi, noi nu ezităm să le recunoaştem caracterele visului, nu le confundăm niciodată cu producțiile stării de veghe.

Pe locul secund avem grupa viselor rezonabile, al căror sens, oricât de clar, ne uluieşte pentru că nimic, în ceea ce ne priveşte, nu justifică astfel de preocupări. Acesta este, spre exemplu, cazul în care visăm că unul dintre părinți, care ne este drag, moare de ciumă, deşi n-avem nici un motiv să ne temem de acest eveniment sau să-l credem posibil. Ne întrebăm cu surprindere: "De unde-mi poate veni această idee?"

În sfârşit, a treia grupă cuprinde visele care sunt lipsite deopotrivă de sens şi claritate, care sunt incoerente, obscure şi absurde. De altfel, sub această formă ele se prezintă cel mai adesea şi pentru aceasta medicii, care nu atribuie viselor decât o importanță mediocră, refuză să vadă în ele altceva decât produsul unei activități psihice reduse. Să spunem în plus că, într-o manieră generală, rareori visele oarecum lungi şi neîntrerupte să nu prezinte unele trăsături de incoerență. Se poate concluziona, din cele de mai sus, că opoziția dintre conținutul latent al visului şi conținutul său manifest nu are importanță decât pentru visele din a doua şi îndeosebi din a treia categorie. Acestea sunt cele în care se întâlnesc enigmele care nu pot fi rezolvate decât înlocuind conținutul manifest cu conținutul latent. Analiza pe care am expus-o mai înainte este aceea a unui vis din această categorie, deopotrivă confuz şi neinteligibil. Dar, în ciuda aşteptării noastre, ne-am lovit de motivele de discreție care ne-au împiedicat să dezvoltăm temeinic analiza noastră şi, după câteva încercări de acelaşi gen, ne credem îndreptățiți să presupunem ceea ce urmează:

Între caracterul confuz şi incomprehensibil al visului şi rezistența care se resimte la dezvăluirea gândirii latente există un raport secret şi necesar.

Vom căuta să ştim de ce natură este acest raport, dar mai înainte este de dorit să ne îndreptăm atenția spre visele mai simple din prima categorie, cele în care conținutul manifest şi conținutul latent se confundă de o asemenea manieră că lucrarea visului, pare aici nulă.

Examenul acestor vise mai este necesar şi dintr-un alt punct de vedere. Acesta este tipul după care se formează visele copiilor, vise coerente şi întotdeauna perfect clare. În treacăt fie zis, acesta ar fi un motiv în plus de a nu reduce visul la o activitate parțială a creierului în somn, căci de ce această reducere a funcțiilor psihice ar fi proprie somnului adultului şi nu şi celui al copilului? Totodată, procesele psihice la copil fiind extrem de simplificate, studiul lor ne pare a fi o pregătire necesară pentru studiul psihologiei adultului.

Voi da aici, ca exemple, câteva vise ale copiilor pe care am avut posibilitatea să le culeg.

O fetiță de nouăsprezece luni este ținută la regim o zi pentru că a vomitat dimineața. După spusele bonei, răul i-a fost provocat de căpşuni. În noaptea următoare fetița pronunță în vis mai întâi propriul său nume şi apoi "căpşună... tartină... coş". Deci, fetița visează că mănâncă şi vede în meniul său, în mod precis, lucrurile de care se aşteaptă să fie lipsită.

Un băiețel de douăzeci şi două de luni vede, tot în vis, o plăcere refuzată: în ziua precedentă el trebuise să-i ofere unchiului său un paner cu cireşe din care lui nu i s-a permis să mănânce decât una singură. Trezindu-se di-

mineață, el a declarat încântat: "Herman a mâncat toate cireşele".

O fetiță de trei ani şi trei luni a făcut o plimbare cu barca, plimbare prea scurtă după gustul ei, căci a început să plângă în clipa când a coborât. A doua zi, ea a povestit că s-a plimbat pe lac în timpul nopții. Ea îşi continuase, deci, în vis, distracția întreruptă.

Un băiețel de cinci ani şi trei luni se arată prost dispus în timpul unei excursii în regiunea Dachstein. La fiecare nou urcuş întreba dacă acolo era Dachstein şi sfârşi prin a refuza să meargă cu ceilalți pentru a vedea cascada. Atitudinea sa, care a fost pusă pe seama oboselii, şi-a găsit explicația a doua zi: el declară la trezire că a visat că urca pe Dachstein. El crezuse că scopul plimbării era ascensiunea pe Dachstein şi, nevăzând muntele, se simțise frustrat, după care visul îl despăgubise de decepția zilei.

Acelaşi exemplu la o fetiță de şase ani, în plimbare cu tatăl ei şi pe care ora târzie i-a obligat să se întoarcă, fără să-şi fi atins scopul. Ea remarcă un stâlp indicator pe care se citea numele unui alt loc de excursie şi tatăl ei îi promise s-o ducă acolo altă dată. A doua zi dimineața, ea povesti tatălui ei că visase că făcuseră împreună prima excursie şi apoi pe cea de-a doua.

Este lesne de observat că toate aceste vise ale copiilor sunt identice într-un punct. Ele realizează dorințele care s-au născut ziua şi care n-au fost satisfăcute. Ele sunt deci, direct, fără înconjur, dorințe realizate.

Iată încă un vis de copil, neinteligibil la prima vedere, dar care nu face altceva decât să realizeze o dorință. O fetiță de aproape patru ani, a fost adusă de la țară la oraş, datorită unei poliomielite. Ea şi-a petrecut noaptea la o mătuşă fără copii, într-un pat disproporționat de mare față de talia ei. A doua zi dimineața ea a relatat că a visat că patul devenise mult prea mic, astfel încât nu mai avea loc în el. Enigma acestui vis, ca realizare a unei dorințe, este uşor de dezlegat. Cine nu ştie că pentru copii, un lucru este cel mai dorit dintre toate: să devină mare! Dimensiunile patului îi amintiseră fetiței, cu mult prea mare intensitate, puțina ei importanță. Astfel, ea s-a grăbit să remedieze în vis această situație umilitoare şi a devenit atât de mare ca nici chiar marele pat nu mai putea s-o încapă.

Chiar atunci când visul copilului se complică şi se rafinează, el rămâne totdeauna uşor de redus la satisfacerea unei dorințe. Un băiețel de opt ani visează că se află alături de Ahile în carul condus de Diomede. Se ştie că el se cufundase cu o zi înainte în lectura legendelor eroice ale Greciei. Nu este nici o îndoială ca, entuziasmat de aceşti doi eroi, el să nu fi regretat că nu a trăit în vremea lor.

Aceste diferite exemple ne relevă un al doilea caracter al visului copilului: el se află în relație directă cu viața cotidiană. Dorințele pe care le vedem realizate aici, copilul le-a formulat în timpul zilei, cel mai adesea în timpul zilei precedente, cu o intensitate cu totul deosebită. Pe de altă parte, el nu visează niciodată lucruri care par insignifiante sau indiferente pentru spiritul infantil.

La adult se întâlnesc, deasemenea, numeroase exemple de astfel de vise de tip infantil, dar cum am spus deja, ele sunt aproape totdeauna foarte scurte. Astfel, multe persoane, dacă li se face sete când dorm, visează că beau. În acest fel, momentan dorința îndepărtată, ele pot continua să doarmă. Aceste vise, care ar putea fi numite vise de confort, nu sunt rare şi se produc adesea cu puțin timp înainte de trezire, când cel care doarme se apropie de momentul în care va trebui să se scoale. El se grăbeşte atunci să viseze că este

în picioare, că este deja ocupat cu toaleta, sau chiar că se află la şcoală, la birou, în locul unde trebuie să se ducă. În noaptea care precede o călătorie se visează adesea că s-a ajuns la locul de destinație. De asemenea, înaintea unei reprezentații teatrale sau a unei reuniuni prieteneşti se ajunge ca visul să anticipeze, printr-un gen de nerăbdare, plăcerea promisă.

Realizarea dorinței se exprimă uneori, în vis, într-o manieră indirectă. Atunci este necesar, pentru a restabili adevărata gândire a celui care doarme, să se adauge lanțului veriga care lipseşte. Este primul pas pe calea interpretării visului. Un soț, spre exemplu, îmi povesteşte visul tinerei sale soții. Aceasta a visat că i-a venit ciclul. Or, încetarea ciclului este simptomul graviditații. Aceste două idei nu pot decât să coincidă în mintea tinerei femei, iar conținutul visului ei, ca dorință realizată, îmi indică în mod clar că ea doreşte ca graviditatea să întârzie să se producă.

În cazurile speciale, de necesitate extremă, visele de tip infantil devin extrem de frecvente. Şeful unei expediții polare povesteşte că în timpul iernării oamenilor săi printre ghețuri, aceştia, obligați la meniuri invariabile şi rații minime, visau ori de câte ori dormeau, precum copiii, mese copioase, munți de tutun şi plăcerile fumatului.

Nu rareori se întâmplă ca, pe fondul unui vis obscur, lung şi confuz, să se detaşeze un motiv mai clar, în care se recunoaşte imediat realizarea unei dorințe. Dar acest motiv este sudat de materiale incomprehensibile şi după o muncă îndelungată în analiza viselor adulților, chiar a celor care par mai superficiale, este surprinzător să se constate că ele n-au niciodată simplitatea viselor infantile şi că un sens misterios se ascunde în spatele imaginii dorinței realizate.

Enigma visului ar fi, fără îndoială, dezlegată într-o manieră mai simplă şi mai satisfăcătoare dacă analiza ne-ar permite să reducem visele obscure şi neinteligibile ale adulților la tipul infantil, adică să vedem aici realizarea unei dorințe intens resimțite în timpul zilei. Dar această aşteptare pare să fie cel mai puțin justificată. Visele adulților sunt aproape întotdeauna pline de materiale absurde şi eteroclite care nu prezintă urma vreunei dorințe realizate.

Înainte de a abandona aceste vise infantile, care sunt în mod vizibil realizări ale dorințelor, notăm încă o particularitate care a fost observată de mult timp în vis şi care se verifică cel mai bine pe cele din prima grupă. Fiecare din visele pe care le-am studiat se poate formula printr-o dorință: "Oh, dacă plimbarea pe apă ar fi durat mai multă vreme! Dacă aş fi eu deja spălat şi îmbrăcat! Dacă aş fi mâncat eu toate cireşele în loc să le dau unchiului!" Dar visul oferă ceva mai mult decât acest mod optativ. El ne prezintă dorința realizată, el ne oferă această realizare sub o formă reală şi actuală. Iar materialele de care se serveşte constau cel mai adesea în situații, în imagini senzoriale, aproape întotdeauna vizuale. Deci, chiar în această grupă se produce un gen de transpunere pe care o putem numi lucrarea visului: o gândire care exista sub forma optativă este înlocuită printr-o imagine actuală.

IV

Am ajuns la concluzia că unele dintre imaginile pe care le întâlnim în visele noastre cele mai incoerente sunt de asemenea rezultatul unei trans-

puneri. Ignorăm, este adevărat, dacă această transpunere a avut drept obiect o dorință. Totodată, exemplul visului prezentat mai înainte şi a cărui analiză am dus-o atât de departe pare, cel puțin în două din aspectele sale, să ne confirme această presupunere. Să ne reamintim că în analiza acestui vis, soția mea, la masa de restaurant, se ocupă mai mult de străini decât de mine, fapt pentru care m-am simțit ofensat. În vis, dimpotrivă, persoana care o reprezenta pe soția mea, se întoarce cu totul spre mine. Or, dacă un incident penibil a putut să nască o dorință, aceasta este de a vedea producându-se incidentul opus ... În mod sigur incidentul din vis. Iar acest alt sentiment pe care-l descopăr prin analiză, ranchiuna pentru refuzul unei dragoste dezinteresate, nu-şi găseşte oare reversul în cuvintele din vis? ("Ați avut întotdeauna ochi atât de frumoşi!"). În acest fel, o parte a opozițiilor între conținutul manifest al visului şi conținutul său latent se reduce la dorințe realizate.

Lucrarea visului are o acțiune încă şi mai surprinzătoare, căreia i se datorează, fără nici o îndoială, visele noastre cele mai incoerente. Luând un vis oarecare, dacă-i evaluăm numărul de imagini, fie direct, fie notându-le în scris şi facem apoi acelaşi calcul al ideilor latente relevate prin analiză, a căror urmă a fost păstrată în vis, vom observa că lucrarea visului a operat o comprimare, o condensare aparte. Este greu să ne facem o idee a priori despre importanța acestei condensări, dar ea nu va putea decât să ne frapeze şi mai mult, pe măsură ce înaintăm în analiza visului.

Nu vom întâlni atunci nici unul dintre elementele conținutului său ale cărui fire să nu pornească în două-trei direcții, nici o situație ale cărei elemente să nu fie împrumutate din două sau mai multe reminiscențe ale vieții reale. Mi s-a întâmplat, spre exemplu, să văd în vis un gen de bazin de înot de unde înotătorii păreau să fugă în toate direcțiile. Într-un anumit loc, o persoană se apleca pe deasupra marginii spre o alta care se bălăcea, ca pentru a o trage din apă. Găsim aici combinarea unei amintiri din perioada pubertății mele şi a două tablouri, dintre care unul era Surpriză la baie, în seria lui Schwind[2] despre Melusina[3] (înotători fugind în toate direcțiile), iar celălalt un Potop din Şcoala Italiană. Văzusem unul dintre aceste două tablouri cu câteva zile înainte. În ceea ce priveşte mica întâmplare, ea se datorează unei amintiri de la şcoala de înot cu o scenă în care patronul ajută să iasă din bazin o femeie, care întârziase până la ora la care erau programați bărbații. În visul pe care l-am ales, ca exemplu de travaliu al analizei, există o situație pe care analiza ne-o arată a fi în raport cu diferite amintiri. Or, fiecare din aceste amintiri a avut contribuția sa la conținutul visului. Mai întâi, mica scenă din perioada logodnei mele, această apăsare a mâinii sub masă, despre care am vorbit mai sus şi care a furnizat visului amănuntul "sub masă", care poate fi atribuit memoriei. În ceea ce priveşte persoana "întoarsă spre mine", ea nu intra în discuție atunci. Analiza îmi arată că acest detaliu este o realizare a dorinței prin contrariu şi care se raportează la atitudinea soției mele la masa de restaurant. În spatele acestei amintiri recente se ascunde o scenă

---

[2] Moritz Schwind (1804-l871), pictor romantic german

[3] Personaj din mitologia franceză care putea fie să se metamorfozeze în şarpe, fie să se înfățişeze ca o sirenă cu şoldurile unite în coadă de peşte. După anul 1400 a pătruns şi în mitologia germanică.

asemănătoare, dar mult mai tragică care urcă până în perioada logodnei noastre şi care ne-a învrăjbit pentru o întreagă zi. Cât priveşte gestul familiar al mâinii care se aşează pe genunchiul meu, el evocă alte personaje şi alte asociaţii de idei. El însuşi devine punctul de plecare a două înlănţuiri de amintiri foarte diferite. Şi aşa mai departe.

Trebuie, desigur, ca detaliile împrumutate ideilor latente şi care, alăturate, vor produce o situaţie de vis să fie a priori utilizabile. Prima condiţie este prezenţa, în toate componentele sale, a unui element comun sau a mai multora.

Lucrarea visului se va servi atunci de acelaşi procedeu ca cel al lui Francis Galton[4] pentru fotografiile sale de familie. Ea va suprapune elementele, astfel încât să facă să iasă în evidenţa, accentuându-l, punctul central comun al tuturor imaginilor suprapuse, în timp ce elementele contradictorii, izolate, se vor atenua mai mult sau mai puţin. Acest procedeu de compoziţie explică în parte imprecizia, caracterul flotant care sunt atât de caracteristice în detaliile accesorii ale visului.

Observaţiile de mai înainte mi-au servit ca bază pentru a stabili una din regulile interpretării visului: când, în analiza ideilor visului, ne găsim în prezenţa unei alternative, trebuie să se ţină cont că aceasta nu este decât o afirmaţie deghizată, să se înlocuiască "sau" prin "şi" şi să se ia cei doi termeni ai falsei alternative drept punctul de plecare a unor noi lanţuri de asociaţii.

Când ideile latente nu au nimic comun, lucrarea visului, care are întotdeauna drept scop formarea unei imagini unice, ajunge totuşi să le contopească într-una singură. Stratagema pe care ea o foloseşte pentru a uni astfel două idei care nu au nimic comun este aceea de a schimba expresia orală a uneia din cele două, adesea chiar a ambelor, dintr-o dată, lucrare care ajunge la apogeu turnând două imagini disparate într-o singură formă de limbaj. Această funcţie ar putea fi asimilată celei a versificatorului care găseşte în concordanţa sunetelor unitatea dorită.

V

Cea mai mare parte a lucrării visului constă în a crea aceste tranziţii care sunt uneori foarte ingenioase, dar care ne apar adesea forţate. Ele servesc la stabilirea asociaţiei care există între conţinutul visului şi ideea latentă însăşi, diferită în forma şi materia sa, elaborată în circumstanţele care au condus la vis.

Urmărind analiza visului nostru model, eu întâlnesc o gândire care a fost deformată în scopul de a o face să coincidă cu o alta, complet străină de prima. Printre ideile oferite de analiză se găseşte şi aceasta: eu nu mă voi bucura deci niciodată, cum fac alţii, de un dar? Dar această formă este inutilizabilă pentru conţinutul visului, astfel încât ea este înlocuită după cum urmează: nu mă voi bucura de nimic fără să suport cheltuielile? Cuvântul *cheltuieli* va lua un sens nou pentru a trece în ciclul ideilor aparţinând mesei la restaurant şi va fi

[4] Francis Galton (1822-l911), antropolog englez care a aplicat metoda statistică în studiul eredităţii. Este unul dintre întemeietorii biometriei şi fondatorul eugeniei.

reprezentat prin piureul de spanac servit la masă. La noi, într-adevăr, când se serveşte o mâncare de care copiii refuză să se atingă, mama încearcă să-i ia cu blândeţe şi să-i convingă să "guste" numai puţin. Este cu totul neobişnuit de a vedea lucrarea visului folosindu-se, fără a ezita, de două accepţii ale aceluiaşi cuvânt[5]. Dar experienţa ne va arăta curând că nimic nu este mai frecvent.

Se pot, deasemenea, explica prin acţiunea de condensare unele imagini speciale ale visului, pe care starea de veghe le ignoră în mod absolut. Acestea sunt figuri umane cu personalitate multiplă sau mixtă şi, la fel, acele stranii creaţii compozite care nu se pot compara decât cu figurile animatelor create de imaginea popoarelor Orientului. Dar acestea s-au cristalizat odată pentru totdeauna, în timp ce creaţiile visului par să împrumute formele mereu noi ale unei imaginaţii inepuizabile.

Care dintre noi n-a întâlnit în propriile sale vise imagini de acest gen? Ele rezultă din combinaţiile cele mai diferite. Eu pot să formez o singură figură cu trăsături împrumutate de la mulţi alţii. Eu pot să văd în vis o fizionomie binecunoscută şi să-i dau numele altcuiva sau s-o identific în întregime dar s-o plasez într-o situaţie în care, în realitate, se găseşte o cu totul altă persoană. În aceste cazuri diferite, condensarea mai multor persoane într-una singură conferă tuturor acestor persoane un gen de echivalenţă, ele sunt puse, dintr-un punct de vedere special, pe acelaşi plan. Această echivalenţă poate fi indicată prin conţinutul visului, dar cel mai adesea ea nu este descoperită decât prin analiză şi nimic n-o relevă în vis dacă aceasta nu este figura atribuită persoanei colective.

Această regulă unică şi aceste multiple procedee de compoziţie se aplică, deasemenea, tuturor imaginilor compozite de care abundă visul şi din care ar fi superfluu să se dea exemple. Ele ne apar mai puţin stranii din momentul în care renunţăm să le asimilăm obiectelor percepţiei noastre în stare de veghe şi ne amintim să ele rezultă din acţiunea de condensare a visului şi servesc la punerea în valoare, într-o manieră concisă şi frapantă, a caracterului comun diferitelor motive care intră în combinare. Analiza este aceea care ne permite să descoperim acest caracter comun, căci tot ceea ce putem conchide cel mai adesea din conţinutul visului este că există o necunoscută, o valoare x, comună tuturor acestor imagini eteroclite. Disociind aceste imagini, analiza ne va conduce direct la interpretarea visului.

Să luăm un exemplu. Am visat că mă aflam în compania unuia dintre vechii mei profesori de la Universitate; eram aşezat pe o bancă şi această bancă, la fel ca multe altele, era proiectată, printr-o mişcare rapidă, înainte. Lăsând la o parte asociaţiile de idei care m-au condus la concluzie, cred că pot să afirm că există aici combinarea sălii de cursuri şi a trotoarului rulant. Într-un alt vis, mă văd aşezat pe bancheta unui compartiment de tren, ţinându-mi pălăria pe genunchi. Este o pălărie înaltă, de forma unei sticle transparente. Această situaţie mă face să mă gândesc mai întâi la proverbul: "Punând pălăria jos, se obţine orice în lumea asta".

În ceea ce priveşte cilindrul de sticlă, el mă conduce fără prea mari ocolişuri să mă gândesc la becul Auer şi la compatriotul meu, dr. Auer din

---

[5] În germană cuvântul "Kosten" are o dublă accepţiune: "a gusta" şi "cheltuieli", "costuri".

Welsbach[6]. Îmi zic că n-aş fi nemulţumit să fac, ca şi el, o descoperire care să mă facă bogat şi independent... Atunci aş călători, în loc să rămân la Viena. În vis eu călătoresc cu descoperirea mea, această pălărie de sticlă cu o utilitate încă discutabilă.

Nu rareori se întâmplă ca lucrarea visului să se complacă la formarea unei imagini compozite din două idei contradictorii. Spre exemplu, acest vis al unei tinere femei care se vede purtătoarea unei tije înflorite, cea a îngerului din tablourile Bunei Vestiri (simbolul inocenţei; această tânără femeie se numeşte Maria). Numai că tija poartă flori albe şi grele care se aseamănă cu cameliile (contrariul inocenţei: dama cu camelii).

O mare parte a descoperirilor noastre despre acţiunea de condensare în vis se poate rezuma astfel: materialul latent al visului este cel care determina conţinutul manifest în cele mai mici detalii. Niciunul dintre aceste detalii nu deriva dintr-o idee izolată, ci din mai multe idei împrumutate dintre acestea şi care nu sunt în mod necesar în relaţii reciproce. Ele pot aparţine domeniilor cele mai diferite ale ideilor latente. Fiecare detaliu al visului este propriu-zis reprezentarea în conţinutul visului a unui astfel de grup de idei disparate.

Dar analiza ne descoperă încă o particularitate a acestor schimburi complicate între conţinutul visului şi ideile latente. Alături de aceste fire divergente, care pleacă de la fiecare din detaliile visului, există altele care pornesc de la ideile latente şi merg divergent către conţinutul visului, în aşa fel încât o singură idee latentă poate fi reprezentată prin mai multe detalii. Între conţinutul manifest al visului şi conţinutul său latent se formează astfel o reţea complexă de fire încrucişate.

Condensarea ne pare un element important şi cu totul caracteristic lucrării visului, la fel ca transformarea ideii în situaţie ("dramatizarea"). Până în prezent ne-a fost imposibil să descoperim care este motivul care face necesară această comprimare.

În visele complicate şi încâlcite de care ne ocupăm acum, deosebirea care se remarcă între conţinutul manifest al visului şi conţinutul său latent nu poate fi atribuită în mod unic necesităţii de a condensa şi dramatiza. Anumite indicii, este interesant de relevat, dovedesc existenţa unui al treilea factor.

Să remarcăm, mai întâi, că atunci când am ajuns prin analiză la cu-noaşterea ideilor latente, ele ne apar de cu totul altă natură decât conţinutul manifest al visului. Dar aceasta nu este decât o primă impresie, care se va risipi după examinare, căci constatăm în cele din urmă că întreg conţinutul visului se explică prin ideile latente precum şi că majoritatea ideilor latente îşi au reprezentarea în conţinutul manifest. Subzistă, totodată, o diferenţă: ceea ce visul desfăşura amplu drept esenţialul conţinutului său este chiar ceea ce se va dovedi, în urma analizei ideilor latente, a avea un rol cu totul secundar. Dimpotrivă, aluzia cu greu perceptibilă, care abia se iveşte din regiunile cele mai tenebroase ale visului, este cea care va revendica primul rol printre ideile latente. Acest proces putem să-l descriem astfel:

În timp ce lucrarea visului se împlineşte, intensitatea psihica a ideilor şi a reprezentărilor care-i constituie obiectul se transferă asupra altora, asupra acelora pe care, în mod sigur, noi nu ne aşteptăm deloc să le vedem accentuate

[6] Karl Auer von Welsbach (1858-1929), chimist austriac. A inventat sita incandescentă pentru lămpile cu gaz care-i poartă numele.

astfel.

Acest transfer al accentului psihic este cel care contribuie cel mai mult la ascunderea sensului visului şi la nerecunoaşterea relațiilor dintre visul manifest şi visul latent.

În cursul acestui proces, pe care îl voi numi deplasarea visului, eu văd, deasemenea, intensitatea psihică sau afectivă a ideii latente transformându-se în agitație materială. Iar atunci când voi fi tentat să iau drept esențial ceea ce este evident voi remarca, dimpotrivă, că trebuie să văd într-un detaliu obscur substitutul ideii esențiale a visului.

Ceea ce numesc deplasarea visului aş putea să numesc, la fel de bine, inversarea valorilor. Mai mult, fenomenul merită să ne oprim asupra lui. Voi adăuga deci, că în analizele pe care le-am făcut diferitelor vise am întâlnit toate gradele deplasării şi inversării. Există vise în care ele nu se produc aproape deloc. Acestea sunt visele raționale şi inteligibile, ca cele pe care le-am prezentat la început şi care nu sunt decât dorințe deschis exprimate. În alte vise, dimpotrivă, nu se găseşte nici un singur element care să-şi fi păstrat întreaga sa valoare. Tot ceea ce era esențial în ideile latente este reprezentat aici prin detalii accesorii şi se descoperă între acestea şi acelea un important lanț de asociații. Cu cât visul este mai obscur şi mai încâlcit, cu atât mai mult trebuie să se țină cont, pentru a-l interpreta, de procesul de transpunere.

În visul pe care l-am supus analizei, deplasarea se face în aşa fel încât conținutul manifest al visului este accentuat în cu totul alt punct decât conținutul său latent. În prim-planul visului avem o situație, cea a femeii care pare că vrea să-mi facă avansuri. La nivelul ideilor latente, accentul cade pe dorința pe care o am cu privire la o dragoste dezinteresată, la o dragoste "care nu costă nimic" şi această idee se disimulează în spatele frazei despre "ochii frumoşi" şi al aluziei oferite de "piureul de spanac".

Analiza visului, permițându-ne să restabilim perspectiva originară, ne pune pe drumul celei mai bune soluții pentru două probleme foarte dezbătute, cea a incitației la vis şi cea a relațiilor dintre vis şi starea de veghe. Există vise în care legătura directă cu evenimentele din ziua precedentă este vizibilă şi altele în care evenimentele nu par să joace nici un rol. Făcând atunci apel la analiză, observăm că toate visele, fără excepție, îşi au rădăcina într-o impresie dobândită în ajun, sau mai bine zis, în ziua care a precedat visul. Această impresie, care poate fi numită incitarea la vis, este uneori atât de puternică încât nu este nimic surprinzător în faptul că ea ne-a preocupat în timpul stării de veghe. În acest caz spunem pe bună dreptate că visul nopții nu face decât să continue preocupările zilei. Dar cel mai adesea, atunci când conținutul visului oferă o trimitere la impresiile zilei, acesta nu este decât un amănunt atât de mic, atât de insignifiant, că trebuie să facem un efort pentru a ni-l reaminti. În acest caz conținutul visului, chiar dacă este coerent şi comprehensibil, ne pare alcătuit din astfel de bagatele încât nu este surprinzător că, în mod obişnuit, toate aceste manifestări sunt considerate demne de dispreț.

Totodată, analiza vine să infirme această apreciere, descoperind ce se ascunde sub aparențe. O circumstanță insignifiantă, dacă se găseşte aşezată în prim plan, va putea să treacă pe primul loc în incitarea la vis. Însă prin intermediul analizei descoperim imediat adevărata cauză a visului, circumstanța atât de importantă încât să-l suscite şi căreia i s-a substituit cealaltă,

deoarece între ele existau numeroase puncte de contact. Când conținutul visului se prezintă sub o formă lipsită de sens şi de interes, analiza descoperă căile de acces pe unde aceste elemente fără valoare le întâlnesc pe celelalte, care sunt de primă importanță pentru psihologia subiectului. Această substituire în conținutul visului se datorează acțiunii de deplasare de la incidentul banal la faptul emoționant, de la materiale oarecare la cele care pot să intereseze pe drept. Bazându-ne pe această nouă achiziție putem, mi se pare, să oferim un început de rezolvare a dublei probleme a incitării la vis şi a relațiilor dintre vis şi viața cotidiană şi să afirmăm: Lucrurile care nu sunt obiect de interes în timpul zilei nu devin obiect de interes pentru vis, iar fleacurile care nu ne ating în stare de veghe este imposibil să ne preocupe în timpul somnului.

Care poate fi incitarea la vis în exemplul pe care l-am propus spre analiză? Este faptul, de-a dreptul insignifiant, că un prieten îmi oferă un drum gratuit cu maşina. Situația din vis, masa la restaurant, este o aluzie la acest fapt insignifiant, deoarece pălăvrăgind cu prietenul în discuție am făcut o paralelă între taximetru şi masa la restaurant. Faptul esențial care se ascunde aici este că, cu câteva zile mai înainte, eu cheltuisem o mare sumă de bani pentru o persoană din familia mea, de care sunt ataşat. Iar printre ideile latente găsesc reflecția că persoana obligată îmi va arăta recunoştință, dar că sentimentele sale față de mine nu vor fi dezinteresate. În conținutul latent al visului dragostea dezinteresată este cea care se află pe primul plan. Eu acompaniasem de mai multe ori această persoană în maşină şi astfel cursa făcută în ajun cu un prieten îmi adusese în memorie pe cele făcute demult. Incidentul banal care devine incitarea la vis prin legături de acest gen este supus unei condiții care nu există pentru adevărata sursă a visului: el trebuie să se fi produs în mod necesar în ajun.

Nu voi abandona această temă a deplasării în vis fără a semnala un exemplu în care este interesant de văzut cum condensarea şi transpunerea concură împreună la producerea unei imagini a visului. Am expus deja cazul în care două idei ale visului, care au un singur punct de contact, fuzionează pentru a introduce în conținutul manifest al visului o imagine mixtă, o imagine al cărei nod central inteligibil va corespunde detaliului comun, în timp ce detaliile particulare ale celor două idei nu vor mai fi reprezentate în vis decât prin accesorii confuze. Dacă la această acțiune de condensare se adaugă o acțiune de deplasare nu va mai rezulta o imagine mixtă, ci o imagine mediană în funcție de cele două idei inițiale, pe care n-o pot compara decât cu rezultanta unui paralelogram de forțe în funcție de componentele sale.

Într-unul din visele mele, spre exemplu, este vorba de o injecție cu propilenă. La început nu găsesc, prin analiză, ca fapt de incitare la vis, decât o circumstanță insignifiantă în care joacă un rol amilena. Aceasta nu explică însă cum a devenit amilena propilenă. Dar aparține, deasemenea, ciclurilor de idei ale aceluiaşi vis amintirea primei mele vizite la München, unde am fost impresionat la vederea Propileelor[7]. Alte circumstanțe ale analizei ne în-

[7] Intrare monumentală în unele edificii sau ansambluri arhitectonice din Grecia antică, formată dintr-un ansamblu de vestibuluri şi porți legate între ele prin porticuri şi scări. Aici referire la un edificiu din München, construit în acest stil în anul 1862.

dreptățesc să admitem că influența acestui al doilea ciclu asupra primului a condus la transformarea amilenei în propilenă. Propilena este, ca să spunem aşa, reprezentarea mediană a amilenei şi Propileelor şi ea s-a introdus în vis printr-un gen de compromis, ca urmare a acțiunii simultane a condensării şi deplasării.

Aceasta ni se pare că este enigma acțiunii de deplasare sau, mai degrabă, a motivelor care fac această acțiune necesară şi pe care ar fi important să o rezolvăm mai întâi.

VI

În lucrarea visului se poate, dacă privim cu atenție, să mai găsim un fenomen, mai puțin activ decât fenomenul deplasării, dar care contribuie şi la transformarea ideilor latente într-o manieră care le face de nerecunoscut. Când am ajuns, prin analiză, la identificarea unora dintre aceste idei, rareori s-a întâmplat să nu fim surprinşi, chiar de la început, de neobişnuita lor deghizare. Ele nu ni se prezintă sub forma verbală, pe cât de posibil sobră, în care avem obiceiul să ne îmbrăcăm gândurile, ci găsesc cel mai adesea mijlocul expresiei simbolice, cel al poetului care adună în opera sa comparațiile şi metaforele. Motivul folosirii atât de exclusive a imaginilor nu este în fond atât de greu de înțeles. Conținutul manifest al visului nefiind format decât din situații concrete este necesar ca ideile latente, pentru a fi introduse aici, să sufere o deghizare care să le facă utilizabile pentru reprezentare. Dacă ne gândim la frazele unui articol de ziar sau la cele dintr-o pledoarie în fața curții cu juri şi dacă ne imaginăm posibilitatea de a le înlocui printr-o serie de imagini vizuale, ne vom face o idee despre transformările la care lucrarea visului trebuie să supună ideile latente ca ele să devină susceptibile pentru o reprezentare concretă.

În fondul psihic care alimentează aceste idei se întâlnesc frecvent amintiri ale unor fapte trăite, impresionante, a căror origine se află în prima copilărie. Ele oferă visului o situație care se prezintă totdeauna sub formă concretă şi constituie un element foarte important, deoarece exercită asupra formării visului o influență activă, servind drept nod de cristalizare, în jurul căruia se ordonează şi se grupează restul materialului. Astfel că, aproape toate situațiile pe care ni le oferă visele noastre nu sunt altceva decât copii, considerabil revăzute şi adăugite, a unora dintre aceste amintiri impresionante. Rareori se întâmplă ca, dimpotrivă, visul să ne ofere o reproducere exactă şi nealterată a unei situații din starea de veghe.

Totodată, conținutul manifest al visului comportă şi altceva în afară de situații. Aici se adaugă imagini vizuale fragmentate şi incoerente, conversații, uneori un capăt de frază stereotipă. Ar fi, fără îndoială, avantajos dacă am trece rapid în revistă toate aceste forme de expresie care constituie mijloacele folosite de lucrarea visului pentru a reduce grupul ideilor latente la singura formă adecvată visului.

Ideile latente descoperite prin analiză ne apar ca un complex psihic cu o arhitectură infinit de confuză, ale cărui elemente au între ele raporturile cele mai diverse: ele se află în prim-plan sau în fundal; ele instituie condiții, digresiuni, explicații, justificări şi exigențe. Aproape întotdeauna, alături de o

asociație de idei se află o alta care o contrazice. Iar acest material prezintă în fond aceleaşi caractere ca şi gândirea noastră în stare de veghe. Pentru ca toate acestea să devină un vis, trebuie mai întâi ca materialul visului să fie supus unei presiuni care va avea drept prim rezultat condensarea acestui material şi apoi fragmentarea elementelor sale interne. Aceste elemente, fragmentate astfel la infinit, se vor reconstitui pe planuri noi. În sfârşit, acțiunea de selecție va elimina tot ceea ce, în acest nou material al visului, va fi considerat drept impropriu reprezentării concrete. În ceea ce priveşte originile acestui material, întregul proces pe care l-am descris poate fi considerat o regresie. Legăturile logice care uneau între ele ideile latente dispar de îndată ce visul manifest s-a constiuit, acțiunea visului neexercitându-se în fond decât asupra conținutului utilizabil al ideilor latente. Revine analizei să restabilească, la sfârşit, înlănțuirile şi relațiile logice ale acestor idei.

Remarcăm aici până la ce punct sunt limitate mijloacele de expresie ale visului, comparate cu cele ale gândirii în stare de veghe. Totodată, visul nu renunță, la modul general, la reproducerea raporturilor logice dintre materialele sale. El ajunge, destul de des, să le asimileze. Dar pentru aceasta este necesar să le înlocuiască prin piesele care-i par mai potrivite angrenajelor sale specifice. S-ar zice că visul, în fața tuturor acestor fragmente de idei etalate, se străduieşte să satisfacă exigențele imperioase ale logicii. Pentru aceasta el înglobează toate materialele sale într-o singură situație şi reproduce un grup logic prin intermediul unei apropieri în timp şi spațiu. Aproape la fel cum face pictorul care reprezintă poeții adunați pe Parnas, ştiind foarte bine că modelele sale nu s-au întâlnit niciodată pe vârful unui munte şi că tabloul său este pur simbolic.

Aceeaşi metodă de figurație există în detaliul visului. Când acesta juxtapune două elemente înseamnă că există o relație intimă între ideile latente pe care aceste elemente le reprezintă. Este demn de remarcat aici că toate visele din aceeaşi noapte, supuse analizei, se raportează invariabil la un singur ciclu de gânduri.

Legătura cauzală între două idei poate fi sau suprimată sau înlocuită prin juxtapunerea a două lungi fragmente eterogene. Aceste fragmente sunt adesea intervertite, în sensul că prima reprezintă concluzia şi a doua ipoteza. Orice transformare imediată a unui lucru în altul reprezintă în vis, credem, relația de la cauză la efect.

Am spus mai sus că visul nu admite alternativa şi că atunci când se prezintă două ipoteze, el le introduce pe amândouă în aceeaşi asociație de idei. În alți termeni, conjucția "sau" din conținutul latent al visului este înlocuită în conținutul manifest prin conjucția "şi".

Reprezentările contradictorii se exprimă aproape întotdeauna în vis printr-un singur şi acelaşi element[8]. Opoziția dintre două idei, antagonismul lor se exprimă în vis într-o manieră cu totul caracteristică: un alt element se transformă aici, până la sfârşit, în contrariul său. Vom vedea mai departe prin ce alt procedeu mai poate visul să exprime contradicția. Să spunem, deasemenea, că senzația atât de frecventă a unei imposibilități de a ne mişca

[8] Lingvişti notorii au afirmat că în cele mai vechi limbi, noțiunile contrarii ca "puternic-slab", "înăuntru-ânafară" n-au pentru a se exprima decât un singur cuvânt. Cuvintele primitive au dublu sens.

marchează faptul că există la cel care doarme două impulsuri de sens invers care produc un conflict de voință.

Există, deasemenea, un anumit număr de relații care par mai utile decât altele în mecanismul formării visului. Acestea sunt asociațiile prin asemănare, prin contact şi prin corespondență. Visul se foloseşte de ele pentru a susține acțiunea proprie de condensare şi din toate elementele, mai mult sau mai puțin concordante, el alcătuieşte o unitate nouă.

Se va spune că acest enunț prea scurt, format din câteva remarci elementare, nu este suficient pentru a oferi *o* idee despre numărul infinit de mijloace de care dispune visul pentru a reprezenta relațiile logice dintre elementele sale. Fiecare vis, în particular, îşi desfăşoară din acest punct de vedere acțiunea sa specială, care este când minuțioasă, când grosolană, când urmăreşte îndeaproape tema propusă, când se îndepărtează mai mult de ea. În acest ultim caz el utilizează într-o mai largă măsură procedeele pe care le-am indicat şi atunci visul ne pare mai obscur, confuz şi incoerent. Dar trebuie remarcat că atunci când conținutul manifest este prea absurd, când el conține o contradicție prea flagrantă, aceasta nu se întâmplă niciodată fără o intenție ascunsă şi, adesea, sub acest aparent dispreț față de regulile logicii descoperim o indicație privind conținutul intelectual al ideilor visului. O absurditate în conținutul manifest al visului corespunde, în conținutul său latent, unui sentiment de contradicție, de ură sau de dispreț. Deoarece această interpretare ne oferă cel mai bun argument împotriva teoriei care atribuia visul unei activități intelectuale reduse şi incoerente este necesar s-o susținem printr-un exemplu:

Visez că un tânăr aflat printre cunoştințele mele, M.H..., a fost pus la punct violent, într-o polemică, de către un adversar care nu este nimeni altul decât marele Goethe. După părerea noastră, a tuturor, atacurile sunt deopotrivă nedrepte şi violente. În urma acestui incident, M.H. îşi vede reputația pierdută. El se plânge cu amărăciune de aceasta, la o masă la restaurant. Caut, la rândul meu, să clarific anumite aspecte cronologice care îmi par incredibile. Goethe a murit în 1832. Polemica sa cu M.H. a avut loc într-o epocă anterioară... dar în acea epocă M.H. era prea tânăr. Reflectând la aceasta mi se pare plauzibil să admit că el avea 18 ani. Dar nu ştiu exact în ce an suntem. Restul calculului meu se pierde în ceață. Mai mult, această polemică se află în celebra lucrare a lui Goethe, "Natura".

Absurditatea acestui vis reiese încă şi mai clar dacă avem în vedere că H. este un om de afaceri foarte tânăr, care nu se preocupă câtuşi de puțin de poezie şi literatură. Să-i desfăşurăm acum conținutul, prin analiză, şi să arătăm întreaga logică ascunsă în spatele acestei absurdități.

1. M.H., pe care l-am cunoscut la masă la restaurant, m-a rugat într-o zi să-i examinez fratele mai mare care manifesta semnele unei dereglări mintale. În timp ce vorbeam cu bolnavul am fost surprins în mod penibil să-l aud făcând, fără nici o incitare din partea mea, aluzie la nebuniile din tinerețe ale fratelui său. L-am întrebat despre data sa de naştere (data morții, în vis) şi, pentru a-mi da seama de anumite tulburări de memorie, l-am determinat să efectueze în fața mea câteva calcule.

2. O revistă medicală la care eram membru a publicat, sub semnătura unui foarte tânăr colaborator, o critică violentă a cărții unuia dintre prietenii mei, F. din Berlin. Am cerut explicații redactorului şi acesta, exprimându-şi

regretul, a refuzat orice gen de rectificare. Pe deasupra, am rupt relațiile cu publicația, dar în scrisoarea de retragere mi-am exprimat speranța că relațiile noastre personale nu vor avea de suferit în urma acestui incident. Aici se află sursa veritabilă a visului. Proasta primire făcută cărții prietenului meu m-a necăjit cu atât mai mult cu cât această carte conținea o descoperire în biologie pe care o considerasem esențială şi pe care confrații, după atâția ani, încep astăzi s-o aprecieze.

3. O pacientă îmi vorbise, cu mulți ani în urmă, despre boala fratelui ei, atins de un acces de delir furios care debutase prin strgătul "Natura, natura!" După părerea medicilor, acest strigăt a fost inspirat de citirea unei lucrări a lui Goethe şi dovedea că bolnavul se surmenase cu aceste studii. În ceea ce mă priveşte, mi s-a părut plauzibil să admit că acest strigăt, "Natura", trebuia să fie luat în sensul sexual pe care toată lumea îl cunoaşte, atât ignoranții cât şi savanții. Şi timpul nu m-a contrazis deoarece, mai târziu, acest nenorocit şi-a mutilat propriile organe genitale. Când s-a produs criza el avea 18 ani.

În conținutul manifest al visului, ceea ce se ascunde sub "eu" este persoana acestui prieten atât de maltratat de către critică. Cartea prietenului meu tratează, în mod sigur, dintr-un punct de vedere biologic, despre anumite circumstanțe de timp. Ea reduce, între altele, durata vieții lui Goethe la un număr determinat de perioade. Visul asimilează acest "eu" unui amnezic total: "Eu nu ştiu în ce an suntem". Deci, în vis, prietenul meu este nebunul. Aici se frizează absurdul. În ideile latente ale visului vom găsi această mustrare ironică: "Acum el este detracatul, nebunul... şi voi îl criticați, voi oamenii de geniu! N-ar fi mai degrabă invers?" Această răsturnare va fi reluată de vis, care ni-l va arăta pe Goethe atacând un tânăr, situație absurdă, când contrariul, un adolescent criticându-l pe marele Goethe, poate să se producă perfect în zilele noastre.

Visul, aşa cum l-am observat, nu se inspiră niciodată decât din sentimente personale. În visul de mai sus, personalitatea mea, înaintea celei a prietenului meu, este cea care este reprezentată prin "eu". Dacă eu mă identific cu acest prieten, aceasta se întâmplă deoarece destinul descoperirii sale simbolizează în ochii mei reuşita propriei mele teorii. Când o voi expune, denunțând sexualitatea ca origine a tuturor tulburărilor psihice (vezi diagnosticul meu dat bolnavului de 18 ani: "natura, natura..."), nu este nici o îndoială că mă voi întâlni cu aceleaşi critici cărora, de azi, le opun acelaşi sentiment de ironie.

Urmărind analiza acestui vis, constatăm că absurdițățile care se întâlnesc aici au la origine un sentiment de ironie sau de dispreț. Se ştie că Goethe a conceput teoria vertebrelor craniene la Veneția, adunând pe marginea lagunei rămăşițele unui craniu de berbec. Or, prietenul meu îşi făcuse un titlu de glorie din organizarea unui scandal pentru a obține scoaterea la pensie a unui profesor, altădată strălucitor (în mod sigur chiar în această ramură a anatomiei comparate), dar care devenise datorita senilității incapabil să mai funcționeze ca atare. Doar agitația provocată de prietenul meu putea să remedieze această stare de lucruri, căci în universitățile germane, unde se uită că vârsta nu este o garanție împotriva imbecilității, nu există limită de vârstă pentru învățământul de acest grad. În spitalul acestui oraş eu am avut onoarea să lucrez ani de zile, sub conducerea unui şef care era de multă vreme fosilă şi care devenise, după părerea tuturor, perfect imbecil, fără ca pentru

aceasta să se intenționeze să i se retragă vreuna din responsabilități. Se impune o relație între acest detaliu şi descoperirea de pe lagună. Tinerii mei colegi din spital au compus într-o zi, în legătură cu acest şef, o parodie a operei lui Gassenhauer, la modă atunci:

"Nu este Goethe cel ce astfel scrie ...
Şi nici din Schiller aceste versuri nu au cum să fie ..."

VII

N-am terminat examinarea lucrării visului. Trebuie să adăugăm condensării, deplasării şi reprezentării concrete ale materialului psihic încă o activitate. Aceasta nu contribuie în mod necesar la întreaga formare a visului şi, fără a dori s-o tratăm în detaliu, să spunem că pentru a ne-o imagina cu o oarecare precizie trebuie admisă ipoteza, probabil inexactă, a unei activități care ar interveni la sfârşit asupra conținutului visului şi numai atunci când diversele părți ale acestuia au luat forma simbolică. Lucrarea visului ar consta atunci în a dispune aceste simboluri pentru a crea un ansamblu coerent, o reprezentare ordonată. Visul dobândeşte astfel un gen de fațadă, ce-i drept insuficientă, care nu maschează în mod egal toate părțile. Dar, cu ajutorul câtorva legături, câtorva modificări uşoare, el primeşte o interpretare provizorie şi cu totul aproximativă. În fond, noi nu găsim aici decât o strălucită deghizare a ideilor latente. Când întreprindem o analiză, prima noastră grijă trebuie să fie aceea de a reacționa împotriva acestei interpretări prea spirituale.

Ce motivează deci această ultimă parte a lucrării, această revizie finală a conținutului visului? Este uşor de observat că ea are drept unic scop să facă visul inteligibil şi înțelegem, deasemenea, prin aceasta, care este natura acestei activități. Ea intervine asupra conținutului visului care îi este prezentat, în aceeaşi manieră ca şi activitatea noastră psihică normală asupra tuturor obiectelor percepției. Ea le sesizează cu ajutorul noțiunilor prealabile pe care le posedă, le ordonează în conformitate cu cele mai mari şanse de inteligibilitate şi reduce astfel riscul de a le falsifica. Căci dacă obiectul percepției nu poate fi asimilat niciunui alt obiect cunoscut, interpretarea sa va da naştere celor mai neobişnuite erori.

Oricine ştie că noi suntem incapabili să apreciem o serie de semne stranii sau de cuvinte necunoscute fără ca ele să nu ne facă să ne gândim mai întâi la termenii cunoscuți care le seamănă cel mai mult şi cărora vom fi tentați să le asimilăm. Visele care au fost reprelucrate astfel, printr-o activitate psihică analogă gândirii noastre în stare de veghe, sunt vise "bine compuse". Există altele asupra cărora această activitate nu se exercită. N-a fost făcută nici o tentativă pentru a introduce aici ordine şi sens şi, când ne trezim, apreciem imaginile care ne-au rămas în memorie ca fiind perfect incoerente. Dar, din punctul de vedere al analizei, această mulțime de materiale are tot atâta valoare ca şi un vis ordonat în mod superficial, doar că primul caz ne scuteşte de efortul de a desface mai întâi o ordonare provizorie.

Totodată, ne-am înşela dacă am vedea în această primă fațadă a visului doar un dispreț sau un capriciu al activității noastre psihice conştiente. Dimpotrivă, pentru a-l construi a fost nevoie de un anumit număr de dorințe,

de reverii care se află în gândurile latente ale visului şi care sunt de aceeaşi natură cu cele pe care le cunoaştem în starea de veghe şi le denumim, pe bună dreptate, "vise cu ochii deschişi". Aceste reverii, pe care analiza le decelează în visul nocturn, ni se prezintă sub forma scenelor copilăreşti, mai mult sau mai puțin remaniate şi transformate. Aceasta este fațada visului şi, în majoritatea cazurilor, se poate vedea cum putem atinge imediat nodul său esențial, care n-a fost decât deghizat prin aportul altor materiale.

Cele patru forme de activitate pe care le-am indicat alcătuiesc singure lucrarea visului. Putem, deci, s-o definim pe aceasta din urmă spunând că ea nu este altceva decât transferul ideilor latente în conținutul manifest. Urmează că acțiunea visului nu este niciodată creatoare, că ea nu imaginează nimic care să fie al ei, că ea nu apreciază, nu concluzionează. Acțiunea aceasta constă în condensarea, deplasarea şi remanierea în vederea unei reprezentări senzoriale a tuturor materialelor visului. Se adaugă, în ultimul rând, acțiunea accesorie de ordonare pe care am indicat-o. Într-adevăr, în conținutul visului se întâlneşte un număr de elemente pe care am fi tentați să le luăm drept rezultat al unei activități pur intelectuale. Dar analiza ne demonstrează că aceste operațiuni ale spiritului erau deja efectuate în gândurile latente ale visului şi pe care aceasta nu face decât să le reproducă ca atare. Dacă în vis se întâlneşte o deducție logică, ea nu este altceva decât reproducerea verbală a logicii ideilor visului. Ea pare ireproşabilă când trece fără a fi alterată în conținutul visului, dar devine absurdă când, prin lucrarea visului, este transferată asupra altor materiale. La fel, prezența unui calcul aritmetic în conținutul visului vrea să spună, pur şi simplu, că un calcul asemănător se găsea printre ideile latente. Şi acolo el era exact. Dar când îl regăsim apoi în visul manifest, în urma condensării factorilor săi şi a transferului operațiunilor sale asupra altor materiale, el dă rezultatele cele mai extravagante. Chiar discursurile pe care le întâlnim în conținutul visului nu sunt discursuri originale, ci mozaicuri în care se regăsesc toate genurile de fragmente împrumutate din discursuri pe care cel care doarme poate să le fi pronunțat, auzit sau citit. Memoria a conservat aceste fragmente, visul le reproduce literalmente, dar el a uitat subiectul lor şi a transformat sensul în maniera cea mai surprinzătoare.

Poate că n-ar fi inutil să susținem aceste ultime reguli prin câteva exemple:

1. Iată visul uneia dintre bolnavele mele. Este un vis ordonat şi, la prima vedere, complet inofensiv.

Această doamnă merge în compania bucătăresei sale, care duce coşnița. Îşi face comanda la măcelar şi acesta-i răspunde: "Aceea nu se mai găseşte" şi vrea să-i dea o altă bucată care, zice el, are aceeaşi calitate. Dar ea refuză şi se îndreaptă spre vânzătoarea de legume. Femeia îi oferă o legumă cu aspect neobişnuit, negricioasă şi legată în mănunchi. "Nu vreau să văd aşa ceva", spune ea şi n-o cumpără.

Fraza "Aceea nu se mai găseşte", îşi are originea în consultația mea. Eu însumi i-am spus bolnavei, cu câteva zile mai înainte, că amintirile primei copilării nu se mai găsesc ca atare, dar că se întâlnesc totuşi, transpuse în vise. Eu sunt deci cel pe care-l reprezintă măcelarul.

Cea de a două frază, "Nu vreau să văd aşa ceva", aparține altei asociații de idei. Doamna şi-a mustrat în ajun bucătăreasa, aceeaşi care joacă un rol în vis

şi i-a zis: "Comportaţi-vă cum trebuie; nu vreau să văd aşa ceva...", adică: eu nu permit aşa ceva, eu nu vreau să văd o astfel de comportare. Partea cea mai neînsemnată a acestui discurs a suferit o deplasare care a făcut-o să apară în conţinutul visului. În ideile visului, o singură altă parte jucase un rol, căci iată ce se întâmplase: lucrarea visului a transformat, într-o manieră care să o facă de nerecunoscut şi complet nevinovată, o situaţie care nu există decât în imaginaţia celei care doarme şi în care eu mă comportam faţă de această doamnă într-un mod oarecum indecent. Această situaţie imaginară nu este, la rândul ei, decât decalcul unei situaţii în care bolnava se aflase în mod real într-o perioadă mult mai veche.

2. Iată un vis foarte neînsemnat în aparenţă, în care vedem apărând cifrele:

O persoană visează că vrea să efectueze o plată oarecare. Fiica sa îi ia portofelul din mână şi scoate 3 florini şi 65 de creiţari. Atunci ea îi spune: "Ce faci? Aceasta nu costă decât 21 de creiţari".

Această persoană este străină. Ea şi-a trimis fiica la un pension de fete din Viena şi are de gând să urmeze tratamentul cu mine în perioada în care copilul va rămâne în acest oraş. În ziua care a precedat visul, directoarea pensionului a întrebat-o dacă nu ar fi de acord să-şi lase fiica încă un an acolo, ceea ce ar fi prelungit tot cu un an tratamentul cu mine. Pentru a găsi sensul cifrelor din vis, trebuie să ne aducem aminte că "timpul este bani". Un an reprezintă 365 zile. Exprimat în creiţari, aceasta revine la 365 de creiţari sau 3 florini şi 65 de creiţari. 21 de creiţari corespund celor 3 săptămâni care ar despărţi încă, în acest moment, noaptea visului de sfârşitul cursurilor şi al tratamentului cu mine. Este evident că aspectele băneşti sunt cele care au determinat-o pe doamna aceasta să refuze propunerea directoarei şi, la fel, tot ele sunt cele care conferă lipsa de importanţă a sumei plătite în vis.

3. O tânără femeie, căsătorită de mai mulţi ani, află că una dintre cunoştinţele sale, care are aproximativ aceeaşi vârstă, domnişoara Elise L., s-a logodit. Noaptea următoare ea visează că este la teatru cu soţul ei.Un considerabil număr de locuri printre fotoliile de orchestră încă nu s-a ocupat. Soţul povesteşte că Elise L. şi logodnicul ei au intenţionat şi ei să vină, dar cum nu mai erau decât trei locuri de 1 florin şi 50 de creiţari, ei le-au considerat inacceptabile. Ea răspunde că nu este o mare nenorocire.

Ceea ce ne interesează aici este să ştim cum îşi au cifrele originea în ideile latente ale visului şi ce transformare au suferit. De unde vine suma de 1 florin şi 50 de creiţari? Ea îşi are originea într-o împrejurare din ajun: cumnata acestei doamne a primit de la soţul ei, în dar, 150 de florini pe care s-a grăbit să-i cheltuiască pentru o bijuterie. Remarcăm că 150 de florini reprezintă de o sută de ori mai mult decât 1 florin şi 50 de creiţari. Pentru cifra trei, care însoţeşte preţul biletelor de teatru, nu găsim decât o singură asociaţie: logodnica, Elise L., este cu trei luni mai tânără decât prietena sa. Situaţia din vis reproduce o mică scenă care a fost, nu o dată, motiv de ironie între soţi: tânăra femeie se grăbise să ia dinainte biletele la teatru şi intrase în sala de spectacol când o întreagă parte a fotoliilor de orchestră era încă neocupată. Remarcăm, în sfârşit, că acest vis conţine o absurditate: faptul că două persoane iau trei bilete de intrare la teatru!

Ideile latente ale visului sunt, în mod evident, acestea: "Am fost proastă că m-am măritat atât de tânără! Ce nevoie am avut să mă grăbesc atât?

Exemplul Elisei îmi arată bine că aş fi găsit oricând un soţ; nu aveam decât să aştept, aş fi găsit unul de o sută de ori mai bun (soţ sau bijuterie). Cu banii aceştia (dota) aş fi putut să-mi cumpăr trei!".

VIII

După expunerea pe care am făcut-o despre procedeele lucrării visului am putea fi tentaţi să privim această lucrare ca un proces psihic special care, după cunoştinţa noastră, nu poate fi comparat cu nimic. Şi poate că în noi se va naşte puţină uimire superstiţioasă constatând că produsul său, visul însuşi, este dintotdeauna treaz.

În realitate, acţiunea visului nu este decât primul şi cel mai bine studiat dintr-o serie de procese psihice, în special cele la care se reduce producerea simptomelor isterice, angoaselor, obsesiilor, demenţelor, etc. Toate aceste procese prezintă, în mod egal, caracterele condensării şi deplasării, mai ales ale acesteia din urmă, în timp ce prelucrarea în vederea unei reprezentări senzoriale rămâne proprie lucrării visului.

Dacă, deci, procesul visului este acelaşi cu cel care dă naştere imaginilor morbide, cu atât mai interesantă ar fi determinarea condiţiilor în care el se produce. Nu mică ne va fi surpriza aflând că el poate exista fără ajutorul somnului şi fără cel al bolii şi că un număr considerabil de fenomene care aparţin vieţii cotidiene a subiecţilor normali ca uitările, lapsusurile de vorbire şi de comportament sunt create prin aceleaşi mecanisme psihice ca şi visul şi ca toate simptomele morbide desemnate mai sus.

Nodul problemei rezidă în procesul de deplasare, cel care merită, ni se pare, dintre toate, cea mai mare atenţie. Pentru a cunoaşte condiţia esenţială a deplasării este indispensabil să se abordze problema dintr-un punct de vedere pur psihologic. Se va vedea atunci că acest fenomen se produce exclusiv sub imperativul necesităţii şi pentru a-l înţelege va fi importantă conştientizarea anumitor dificultăţi de care cu greu va scăpa cel care studiază visele.

Când, la începutul acestei lucrări, am oferit ca exemplu de analiză unul dintre visele mele a trebuit să întrerup inventarul ideilor mele latente deoarece printre ele se aflau unele pe care eu preferam să le păstrez secrete, pe care nu puteam să le comunic fără să încalc grav anumite convenienţe. Am adăugat că n-ar folosi la nimic să înlocuiesc această analiză printr-o alta, căci oricare ar fi visul ales, fie el cel mai obscur şi cel mai confuz dintre toate, aş ajunge în cele din urmă la gânduri latente pe care nu le-aş putea releva fără indiscreţie. Cu toate acestea, după ce am respins dovezile acestor dezbateri intime şi am continuat analiza, făcând abstracţie că este vorba despre mine, am întâlnit gânduri care m-au surprins profund. Nu mi le cunoşteam. Ele îmi păreau nu numai stranii, ci şi penibile. Le-am respins din toate puterile dar, în acelaşi timp, am simţit că ele îmi erau impuse prin logica inflexibilă a ideilor latente. Nu pot să-mi explic această stare de lucruri, admiţând că aceste gânduri au existat realmente în mine, decât în sensul că ele posedau aici o anumită intensitate sau energie psihică, dar că se găseau, după opinia mea, într-o situaţie psihologică specială care mă împiedica să le conştientizez. Eu denumesc această situaţie specială stare de refulare. Recunosc atunci că între

caracterul confuz al visului manifest şi starea de refulare a ideilor latente — altfel zis repulsia pe care o resimt luând cunoştinţă de aceste idei — există o relaţie de la cauză la efect. Conchid că dacă visul este confuz, el este astfel din necesitatea de a nu trăda anumite idei latente pe care conştiinţa mea le dezaprobă. Astfel se explică acţiunea de deformare, care pentru vis este o adevărată deghizare.

Ar fi interesant de cercetat, în visul pe care l-am supus analizei, care dintre gândurile mele se prezintă deghizat din teama de a-mi suscita prea puternic dezaprobarea dacă s-ar prezenta fără mască. Eu ştiu că cursa despre care am vorbit, cursa aceea gratuită cu maşina, mi-a amintit de altele mai costisitoare în compania unei persoane din familia mea, iar semnificaţia visului părea să fie: "Aş vrea să cunosc o dragoste dezinteresată". Or, cu puţin timp înainte de a avea acest vis, cheltuisem o însemnată sumă de bani pentru persoana în discuţie. În faţa acestei asociaţii de idei sunt constrâns să recunosc că regret că am făcut aceasta cheltuiala. Numai prin mărturisirea unui asemenea sentiment am ajuns să înţeleg ce semnifică, în visul meu, dorinţa de o dragoste care nu prilejuieşte cheltuieli. Totuşi, pot s-o spun cu toată sinceritatea, n-am ezitat un moment să cheltuiesc această sumă. Regretul pe care îl resimt face parte dintr-un curent care nu mi-a atins conştiinţa. De ce n-a făcut-o? Aceasta este o altă problemă care ne-ar conduce prea departe. Răspunsul pe care l-aş putea da aparţine unei alte asociaţii de idei.

Dacă analizez, în locul unui vis care-mi aparţine, visul unei persoane străine aş ajunge la constatări asemănătoare. Numai mijloacele mele de control vor fi puţin diferite. Dacă visul analizat este cel al unui subiect normal îl voi determina să-şi recunoască ideile refulate, demonstrându-i înlănţuirea gândurilor visului. El va avea însă întotdeauna libertatea de a le nega. Dar dacă este vorba de un bolnav de nervi, de un isteric de exemplu, va trebui, pentru a-l determina să-şi recunoască ideile refulate, să i se dezvăluie relaţia care există între acestea şi simptomele bolii sale şi să se insiste asupra acestui aspect până când starea sa s-a ameliorat într-atât încât ideile refulate s-au substituit simptomelor.

Să luăm exemplul acelei tinere femei care mi-a povestit visul cu cele trei bilete de teatru de 1 florin şi 50 de creiţari. Analiza ideilor sale latente arată că ea nu-şi preţuia prea mult soţul, că i-ar fi convenit mai mult să nu se fi căsătorit cu el, că l-ar fi dorit înlocuit fără regret cu un altul. Este adevărat că ea pretinde că-l iubeşte. Nu admite că disprețul faţă de el ("altul ar putea fi de o sută de ori mai bun!") aduce cea mai mică atingere vieţii sale sentimentale. Totuşi, toate simptomele sale conduc la aceeaşi concluzie ca şi visul. Este suficient să se trezească în ea amintirile refulate dintr-o epocă în care era perfect conştientă că nu-şi iubeşte soţul pentru ca imediat simptomele să dispară şi bolnava să înceteze să protesteze împotriva interpretării mele.

IX

Noţiunea de refulare fiind stabilită, la fel ca şi relaţiile care există între deformarea visului şi materialul psihic refulat, devine posibil să rezumăm, într-o manieră generală, principalele concluzii pe care le desprindem din

cercetările noastre.

Ştim că visele inteligibile şi raționale sunt realizarea nedeghizată a unei dorințe, în alți termeni că dorința a cărei realizare concretă o reprezintă ele este o dorință recunoscută de către conştiință, nesatisfăcută în viața cotidiană, dar întru totul demnă de interes. Analiza viselor confuze şi neinteligibile ne arată ceva analog: fundamentul acestor vise este de asemenea o dorință realizată, dorință pe care ideile latente ne-o relevă pe de altă parte. Numai că reprezentarea ei este obscură. Pentru a o clarifica trebuie să recurgem la analiză şi aceasta ne va arăta când o dorință refulată şi inconştientă, când o dorință intim legată de gânduri refulate şi, ca să spunem aşa, transportată de acestea. Putem caracteriza aceste vise afirmând că ele sunt realizări voalate ale dorințelor refulate. Mai mult, remarcăm, ceea ce este interesant, că înțelepciunea populară are dreptate când pretinde că visele prezic viitorul. În realitate visul ne arată viitorul nu aşa cum se va realiza ci cum dorim noi să se realizeze. Spiritul popular face în această privință ceea ce are de altfel obiceiul să facă: crede ceea ce doreşte.

Visele, din punct de vedere al realizării dorințelor, se pot împărți în trei categorii:

Avem, în primul rând, visul care reprezintă fără deghizare o dorință nerefulată. Acesta este visul de tip infantil, care devine din ce în ce mai rar pe măsură ce copilul înaintează în vârstă.

În al doilea rând avem visul care reprezintă, deghizat, o dorință refulată. Majoritatea viselor noastre aparțin acestui tip şi din această cauză ele nu pot fi înțelese fără analiză.

În sfârşit, urmează visul care exprimă dorința refulată, dar n-o deghizează sau o deghizează prea puțin. Acest ultim vis este însoțit întotdeauna de o senzație de angoasă care îl obligă să se întrerupă şi care pare să fie echivalentul acțiunii de deghizare pentru că, în visele din cea de-a doua categorie, angoasa l-a cruțat pe cel care doarme tocmai datorită acestei acțiuni. Ar fi uşor de demonstrat că situația din vis care generează angoasă nu este altceva decât o dorință veche nerealizată şi refulată de multă vreme.

Printre visele inteligibile se găsesc şi cele al căror conținut este penibil şi care, totuşi, nu generează la cel care doarme nici un sentiment de angoasă. Ele nu pot fi puse în rândul viselor de angoasă şi servesc drept argument celor care vor să conteste orice semnificație şi orice valoare manifestărilor visului. Ne va fi suficient un exemplu pentru a arăta că aceste vise nu sunt altceva decât realizări voalate ale dorințelor refulate şi aparțin net celei de-a doua categorii. Vom vedea, deasemenea, de câtă ingeniozitate se foloseşte acțiunea de deplasare pentru a deghiza dorința.

O tânără fată visează că cel de-al doilea copil al surorii sale a murit, iar ea se află în fața sicriului, exact aşa cum s-a aflat, cu câțiva ani mai înainte, în fața celui al primului născut al aceleiaşi familii. Acest spectacol nu-i inspiră nici cea mai mică suferință.

Tânăra fată refuză, natural, să-şi interpreteze visul în sensul unei dorințe ascunse. Nici interpretarea noastră nu este aceasta. Dar există faptul că lângă sicriul primului copil ea s-a întâlnit cu bărbatul pe care-l iubeşte, i-a vorbit şi, din acel moment, ea nu l-a mai văzut niciodată. Fără îndoială că dacă cel de-al doilea copil nu ar fi murit, ea nu l-ar mai fi întâlnit pe acest bărbat în casa surorii sale. Ea se revoltă împotriva acestei ipoteze, dar doreşte cu ardoare

urmarea, întâlnirea cu bărbatul iubit. În ziua care a precedat visul ea a primit o invitație la o conferință unde spera să-l întâlnească. Visul este, deci, un simplu vis de nerăbdare, aşa cum se produce el înaintea unei călătorii, a unui spectacol de teatru, în aşteptarea oricărei plăceri. Dar tinerei fete trebuie să i se disimuleze propria dorință. Atunci, unuia dintre aspectele situației i se substituie un altul, pe cât posibil la fel de nepotrivit pentru a-i inspira bucuria. Să mai remarcăm că elementul afectiv al visului nu se potriveşte decât cu conținutul său latent, cu cel care a fost refulat. Întrucât această idee latentă este cea a unei întâlniri dorită cu ardoare, ea nu se poate asocia cu un sentiment de tristețe.

X

Deoarece filozofii de până acum n-au avut ocazia să se ocupe cu o filozofie a refulării credem că este necesar, la acest prim contact cu misterioasa problemă a formării visului, să încercăm o expunere cât mai clară cu putință. În schema noastră suntem ajutați de alte studii decât cel despre vis şi dacă la început poate părea puțin complicat, nouă ni s-a părut că, pe de altă parte, niciuna din aceste complicații nu era superfluă.

Să admitem că în aparatul nostru psihic există două funcții creatoare de gândire. A doua dintre aceste funcții posedă privilegiul că toate produsele sale devin imediat parte a conştiinței, în timp ce activitatea celei dintâi rămâne inconştientă sau nu ajunge în conştiință decât prin intermediul celei de-a doua.

La limita separării dintre cele două funcții, chiar în punctul în care prima o întâlneşte pe cea de-a doua, există o cenzură care nu lasă să treacă decât ceea ce îi este agreabil şi respinge restul. Produsele respinse de către cenzură se găsesc atunci, pentru a folosi propria noastră expresie, în stare de refulare.

Dar în anumite condiții, în timpul somnului care aduce cu sine un gen de relaxare a cenzurii, activitățile reciproce ale celor două funcții nu mai sunt aceleaşi. Produsele refulate nu mai pot fi respinse în întregime şi reuşesc să-şi croiască drum până la conştiință. Cu toate acestea, întrucât cenzura poate fi slăbită dar niciodată abolită, trebuie ca obiectele refulate, pentru a fi admise de conştiință, să fie deghizate într-o asemenea manieră încât ele să-şi piardă caracterul respingător. Ceea ce pătrunde atunci în conştiință este un compromis între tendințele primei funcții şi scrupulele celei de-a doua.

Remarcăm aici că, făcând abstracție de imaginile visului, refularea, relaxarea cenzurii şi acceptarea unui compromis se află în mod sigur la baza oricărui proces care concură la formarea unei imagini psihopatice. Remarcăm, de asemenea, că la formarea acestui compromis concură în mod sigur procesele de condensare, deplasare, de ordonare provizorie şi superficială pe care le-am studiat în lucrarea visului.

Nu căutăm să disimulăm faptul că un gen de demonologie intervine din plin în expozeul de mai sus. Ni s-a părut, într-adevăr, că procesul de formare a visului confuz seamănă cu efortul pe care l-ar face un subordonat pentru a strecura pe furiş o vorbă care i-ar displace şefului său. Am plecat de la această comparație pentru a contura procesul de deghizare şi pe acela al cenzurii şi ne-am străduit să redăm impresia noastră printr-o teorie psihologică încă

frustă dar, pe cât este posibil, clară. Sperăm că un examen mai aprofundat al subiectului va permite să se identifice cele două funcții pe care le-am numit "prima" şi "a doua" şi să se descopere corelațiile care confirmă ceea ce am stabilit a priori: antagonismul celor două funcții, dintre care una păzeşte intrarea în conştiință şi o poate exclude pe cealaltă.

Când starea de somn este învinsă, cenzura îşi reia drepturile şi face tabula rasa din tot ceea ce i-a fost impus în perioada sa de neputință. Ceea ce confirmă ipoteza noastră este rapiditatea cu care visul se şterge din memorie precum şi o experiență pe care am ajuns să o fac frecvent: în timp ce povestim unul dintre visele noastre, sau îl supunem analizei se întâmplă ca un detaliu pe care îl uitasem complet să apară pe neaşteptate. Şi aproape întotdeauna, acest detaliu scos din uitare reprezintă calea cea mai scurtă şi mai sigură pentru a pătrunde sensul latent al visului. Tocmai pentru aceasta el ar fi trebuit în mod sigur să dispară în uitare, ceea ce reprezintă efortul suprem al cenzurii.

XI

Dacă admitem că conținutul visului reprezintă o dorință realizată, iar caracterul său confuz este opera cenzurii, care modifică şi deghizează materialele refulate, ne este uşor să determinăm funcția visului. Contrar a ceea ce admite opinia curentă, care consideră visul ca perturbator al somnului, noi am ajuns la concluzia neobişnuită că visul serveşte ca paznic al somnului. Visul infantil ne va oferi aici cea mai bună demonstrație.

Starea de somn sau trecerea psihică de la veghe la somn este indusă la copil printr-o senzație de oboseală, la care se adaugă o oarecare constrângere exterioară. Pentru a i se uşura copilului această trecere se îndepărtează toți stimulii care i-ar putea abate spiritul de la ideea de somn. Se ştie cum să se îndepărteze stimulii din exterior, dar cum am putea să reducem la tăcere toate aceste dorințe care se află în sufletul copilului şi-l țin treaz? Uitați-vă la o mamă care încearcă să-şi adoarmă copilul: acesta nu încetează să ceară fie un sărut, fie o jucărie, dar dorințele nu-i sunt satisfăcute decât în parte, realizarea celorlalte fiind amânată cu autoritate pentru a doua zi. Este clar că toate aceste mişcări care agită copilul constituie obstacole pentru somnul său. Cine nu cunoaşte povestea amuzantă a băiețelului răutăcios care, trezindu-se noaptea, se apucă să răcnească pentru a chema rinocerul? Un copil înțelept, în loc să răcnească, ar fi visat că vede rinocerul şi se joacă cu el. Visul, care-i oferă copilului dorința realizată, găseşte credit la el în timpul somnului. Dorința fiind satisfăcută, somnul continuă. Se va spune că copilul crede în imaginea sa din vis pentru că aceasta îmbracă formele verosimilității şi pentru că, pe de altă parte, spiritul copilului este încă lipsit de facultatea pe care şi-o va dobândi mai târziu, de a distinge între imaginația şi halucinațiile sale şi realitate.

Adultul, în ceea ce-l priveşte, a dobândit facultatea de a face această distincție. El a înțeles că este inutil să-şi formuleze dorințe şi ştie din experiență că este mai bine să-şi înăbuşe dorințele până în momentul în care, pe căi ocolite şi grație împrejurărilor mai favorabile, acestora li se va permite satisfacția. Rezultă că în somnul adultului realizarea directă a dorințelor

apare rareori, poate chiar niciodată, şi că visul adultului, care ni se pare de tip infantil, se relevă la examinare ca o problemă infinit mai complicată. Pentru aceasta, la orice adult normal, fără excepție, se produce o diferențiere a materialelor psihice care nu există la copil. Prin ea se realizează o funcție, funcție care se alimentează din experiența de viață şi exercită, cu gelozie, o influență de represiune şi inhibiție asupra tuturor mişcărilor sufletului. Prin raporturile sale cu conştiința şi cu activitatea voluntară, această funcție este investită cu o putere considerabilă asupra întregii vieți psihice a adultului. Or, ea condamnă, ca improprii şi superflue, multe din tendințele infantile, punând astfel în stare de refulare toate modurile de a gândi şi a simți care derivă din aceste tendințe.

Dar din momentul în care această funcție, în care noi recunoaştem eul nostru normal, cedează nevoii de somn, o vedem obligată de condițiile psiho-fiziologice în care se produce acesta să-şi slăbească supravegherea şi să opună o energie foarte redusă intruziunii materialelor refulate. În sine această relaxare are puțină importanță, n-ar fi mare nenorocire dacă tendințele infantile refulate ar face momentan carieră. Numai că atâta timp cât va dura somnul, ele nu vor găsi ieşire nici în gândirea inconştientă, nici în activitatea motrice. Ele nu pot, deci, decât să devină un pericol pentru somn şi despre acest pericol este vorba să fie îndepărtat. Trebuie să admitem aici că, chiar în orele în care suntem profund adormiți, o anumită cantitate de atenție liberă rămâne disponibilă. Ea face oficiul de supraveghetor pentru cazul în care ar exista interesul pentru noi să ne întrerupem somnul. Cum s-ar explica fără aceasta că — aşa cum a observat venerabilul fizioiog Burdach — fiecare dintre noi rămâne sensibil în timpul somnului la anumite excitații senzoriale care-l interesează în mod special: mama la scâncetul copilului său, morarul la o oprire a zgomotului morii sale şi toți oamenii, în general, la chemarea numelui lor? Această atenție totdeauna trează se întoarce, de asemenea, spre excitațiile interne produse de dorințele refulate şi din acestea se formează visul, adică aşa cum am spus mai sus, un compromis care satisface cele două tendințe. Visul este, într-un anumit fel, descărcarea psihică a unai dorințe în stare de refulare deoarece el prezintă această dorință ca realizată. El satisface în ecelaşi timp cealaltă tendință, permițând celui care doarme să-şi continue somnul. "Eul" nostru se comportă în aceasta ca un copil, îi place maî mult să creadă în imaginile visului: "Da, da, pare el să spună, ai dreptate, dar lasă-mă să dorm". Aprecierea disprețuitoare pe care o facem în stare de veghe cu privire la vis, la incoerența şi lipsa sa de logică este fără îndoială aceeaşi pe care o face "eul" nostru adormit asupra produselor refulării. Dispreț cu atât mai fondat cu cât aceşti perturbatori ai somnului nu reuşesc să ne pună în mişcare. Noi rămânem conştienți chiar în timpul somnului, căci atunci când imaginile visului se eliberează prea mult de cenzura gândirii cugetăm: "Puah! Aceasta nu este decât un vis!" şi continuăm să dormim.

Ni se va obiecta că există cazuri, spre exemplu cel al visului de angoasă, în care visul este incapabil să păstreze somnul. Dar trebuie să se conchidă pur şi simplu că visul este investit cu două funcții, dintre care cea de-a doua este aceea de a întrerupe somnul atunci când trebuie. El este comparabil în aceasta cu paznicul de noapte conştiincios a cărui datorie este, înainte de toate, de a face să înceteze zgomotele care ar putea trezi populația, dar care nu ezită să-şi îndeplinească o datorie opusă şi să ridice toată lumea în picioare

atunci când zgomotele devin neliniştitoare şi cărora el singur nu le poate face față.

Această a doua funcție a visului ne devine mai clară mai ales atunci când luăm în considerare efectele excitațiilor senzoriale asupra unei persoane adormite. Se ştie că excitațiile venite din afară influențează în general conținutul visului. Proba experimentală a fost făcută în acest caz. Ea aparține unui mic număr de cercetări pe care medicii le-au întreprins asupra visului şi cărora li s-a acordat, din nenorocire, o importanță exagerată. Ne găsim şi aici în fața unei enigme: persoana adormită, supusă de către experimentator unei excitații oarecare, nu recunoaşte în vis această excitație, ea nu face decât s-o traducă, s-o interpreteze. Dar cum se decide alegerea sa din atâtea forme posibile de interpretare? Această alegere nu poate să ni se pară decât arbitrară, dar noi ştim, pe de altă parte, că arbitrariul psihic nu există.

Cel care doarme are, într-adevăr, mai multe mijloace de a reacționa împotriva oricărei excitații senzoriale venite din afară. El poate să se trezească, poate de asemenea să-şi continue somnul şi, în acest din urmă caz, reuşeşte aceasta prin mijloacele cele mai variate. Dacă visează, spre exemplu, că se află într-o situație incompatibilă cu perturbația exterioară va reuşi să o învingă pe aceasta din urmă. Aceasta este situația celui care, suferind un abces dureros al perineului, visează că urcă pe cal. Cataplasma destinată să-i uşureze durerea devine şaua animalului şi în felul acesta el continuă să doarmă. De asemenea, se poate, şi acesta este cazul cel mai frecvent, ca excitația percepută în vis să intre într-o asociație de imagini aparținând unei dorințe refulate care vrea să se realizeze. Excitația îşi pierde imediat realitatea şi se încorporează materialului psihic al celui care doarme. În felul acesta unul dintre prietenii mei a ajuns să viseze că a scris o comedie, realizarea unei idei care îi este dragă. Se află la teatru, primul act se desfăşoară cu succes, izbucneşte un tunet de aplauze... Şi aici cel care doarme trebuie să fi reuşit să-şi prelungească somnul, căci atunci când s-a trezit n-a mai auzit nici un zgomot şi a presupus, ceea ce se va dovedi adevărat mai târziu, că s-au bătut covoarele prin apropiere. Toate visele care se manifestă imediat înainte de trezire printr-un vacarm oarecare nu sunt decât eforturi pentru negarea zgomotului perturbator, pentru a-i conferi o altă interpretare şi a mai câştiga câteva clipe de odihnă.

XII

Dacă se admit exigențele cenzurii drept cauză principală a deformării visului nu se va vedea nimic surprinzător în faptul că aproape toate visele adulților se reduc, în urma analizei, la dorințe erotice. Nu ne referim aici la visele descrise în mod obişnuit sub numele de "vise sexuale" şi care oferă imagini dezgolite de văluri. Toți cei care au visat le cunosc. Ei nu sunt tot-deauna atât de surprinşi fie de alegerea persoanelor care fac obiectul dorinței, fie de abolirea tuturor barierelor pe care individul treaz are grijă să le opună exigențelor sale sexuale, fie, în sfârşit, de anumite amănunte bizare care par să frizeze perversiunea. Ceea ce ne învață analiza este că multe alte vise, care nu par la prima vedere să includă preocupări erotice se reduc, prin munca de interpretare, la o realizare a dorinței sexuale şi, pe de altă parte, că astfel de

materiale ale gândirii noastre conştiente, care par să fi trecut în visul nopții ca "relicve ale zilei", nu sunt admise aici decât pentru a juca rolul de figuranți în reprezentarea dorințelor erotice refulate.

Pentru a explica o stare de lucruri, în legătura cu care nu se consideră necesară teoretizarea, amintim că nu exista tendințe care să fi fost mai bine refulate şi combătute în noi de către morală şi civilizație precum tendințele sexuale. Mai mult, la majoritatea oamenilor, aceste tendințe ştiu perfect să se sustragă tiraniei funcțiilor psihice de un ordin mai elevat. Studiul pe care l-am făcut în altă parte asupra sexualității infantile, a manifestărilor sale obscure şi în general neînțelese ne autorizează să spunem că aproape la toți indivizii civilizați evoluția infantilă a vieții sexuale se opreşte într-un punct. În consecință, dorințele sexulate refulate la copil vor deveni mai târziu resorturi multiple şi puternice ale formării viselor adulte.

Pentru ca visul, care este o manifestare a dorințelor erotice, să nu prezinte în conținutul său manifest nici o urmă de sexualitate este indispensabilă o pregătire tainică. Neputându-se prezenta ca atare, materialele imaginilor sexuale vor fi înlocuite în conținutul visului prin semne, aluzii sau orice altă formă de expresie indirectă. Numai că, contrar a ceea ce se cere în general de la aceste formule, cele ale visului trebuie să nu fie, înainte de toate, imediat inteligibile. Astfel se explică faptul binecunoscut al reprezentării simbolice a ideilor visului, fapt cu atât mai remarcabil cu cât se ştie astăzi că toți cei care folosesc aceeaşi limbă se servesc când visează de aceleaşi simboluri. Aş adăuga chiar că, în anumite cazuri, comunitatea simbolurilor se întinde dincolo de comunitatea limbilor. Întrucât cel care visează ignoră el însuşi sensul simbolurilor pe care le foloseşte, problema originii acestor simboluri şi a raporturilor pe care le pot avea cu obiectul lor rămâne în întregime obscură. Dar faptul în sine este cert şi acest fapt pare de primă importanță pentru tehnica interpretării visului. Este clar, pentru cine cunoaşte în profunzime această simbolică, că sensul visului, toate detaliile şi unele dintre fragmentele sale devin mai uşor de înțeles fără a fi necesar ca cel care a dormit să fie supus unui interogatoriu privind gândurile sale din vis. Ne apropiem aici de idealul popular pe de-o parte, iar pe de altă parte de metoda dragă popoarelor primitive la care imaginile visului se interpretau în mod exclusiv prin simboluri.

Cu toate că specialiştii în simbolica visului sunt încă departe de a ajunge la o concluzie, noi putem deja să considerăm drept achiziții câteva date generale şi un anumit număr de remarci particulare.

Există simboluri cu o interpretare unică. Astfel, Împărat şi Împărătească, Rege şi Regină, semnifică Tată şi Mamă. Camera semnifică Femeia[9], iar uşile de intrare şi ieşire reprezintă deschiderile naturale ale corpului. Simbolurile folosite în vis servesc cel mai adesea pentru a ascunde persoanele, părțile corpului sau actele care interesează sexualitatea. Organele genitale îndeosebi utilizează o colecție de simboluri bizare şi obiectele cele mai variate intră în componența acestor simboluri. Or, noi admitem că armele ascuțite, obiectele lungi şi rigide, trunchiurile de arbori sau trestiile reprezintă organul masculin, în timp ce dulapurile, cutiile, automobilele, tigăile înlocuiesc în vis organul

[9] În germană pentru femeie există două cuvinte: Frau si Frauenzimmer; cuvântul german pentru cameră este Zimmer.

feminin findcă motivul acestei substituții este uşor de înțeles. Dar nu toate simbolurile visului conțin aluzii atât de transparente şi când ni se spune că cravata este organul masculin, lemul, corpul feminin şi că mişcarea ascendentă, scara reprezintă relațiile sexuale noi îndemnăm la reflecție, atâta timp cât proba autenticității acestor simboluri n-a fost, pe de altă parte, făcută. Adăugăm aici că majoritatea simbolurilor visului este bisexuală, acestea putând, după împrejurări, să fie raportate la organele celor două sexe.

Anumite simboluri au o folosință generală şi se întâlnesc la toți cei ce visează care vorbesc aceeaşi limbă şi au aceeaşi formație intelectuală. Altele, de o folosință limitată, sunt create de către individ pe măsura nevoilor sale. Trebuie să se distingă în cadrul primelor, cele care sunt destinate, cu totul firesc prin folosirea în limba curentă, să reprezinte aspectele sexuale, spre exemplu cele care au legătură cu cultivarea: sămânță, fecundație etc. În al doilea rând, cele al căror raport cu aspectele sexuale par a data din epocile primitive şi n-au putut să se nască decât în conştientul nostru cel mai obscur. Oricum şi oricare i-ar fi natura, această forță creatoare de simboluri nu s-a epuizat încă în zilele noastre. De remarcat că anumite descoperiri recente, ca aceea a balonului, au fost utilizate imediat din acest punct de vedere şi au trecut în rândul simbolurilor sexuale.

Totuşi, am greşi dacă ne-am imagina că datorită unei cunoaşteri mai aprofundate a simbolicii visului (Cheia viselor) noi vom putea într-o zi să evităm chestionarea celui care a dormit despre gândurile sale din starea de veghe şi să revenim la procedeele primitive de interpretare. Este imposibil să ştim a priori dacă conținutul manifest al visului trebuie să fie luat în sens simbolic sau în sens propriu, deoarece există pe deasupra simboluri individuale şi nenumărate fluctuații în folosirea simbolurilor generale. Ceea ce se ştie cu siguranță este faptul că nu toate materialele sunt simboluri. Cunoaşterea simbolurilor ne poate ajuta, într-o mare măsură, să traducem ceea ce rămâne obscur în conținutul manifest al visului, dar ea nu face inutilă folosirea procedeului de mai sus. Cu atât mai mult ea ne va servi ca mijloc de investigație în cazul în care ideile visului ar fi nule sau insuficiente.

Simbolica visului ne pare, în mod egal, indispensabilă pentru analiza viselor zise "tipice", comune tuturor oamenilor şi a viselor individuale zise "periodice". Dacă n-am făcut decât să atingem aici în treacăt interesanta problemă a expresiei simbolice a visului, aceasta se datorează în mod sigur faptului că, prin importanța sa, problema depăşeşte cadrul lucrării noastre. Ea ne conduce dincolo de domeniul visului, în cel al imaginilor populare. Aici vom vedea că simbolul se află la originea poveştilor, miturilor şi legendelor, în spiritul comic şi în folclor. Prin el vom descoperi raporturi intime între vis şi aceste producții diverse. Dar noi ştim că el nu este creat de lucrarea visului, că el nu este altceva decât forma de expresie a gândirii noastre inconştiente şi că el este acela care furnizează acestei lucrări materialele pentru a condensa, a deplasa şi a dramatiza.

XIII

Suntem, desigur, departe de a fi indicat toate problemele care se pun cu privire la vis sau chiar de a fi rezolvat complet pe cele pe care le-am ridicat aici.

Cititorii care sunt interesați de problemă, într-o manieră generală, îl trimitem la cartea *Sancte de Sanctis*, I Sogni, Torino, 1899. Cei care sunt interesați de o expunere mai completă a teoriei mele personale despre vis o vor găsi în lucrarea mea, *Die Traumdeutung*, Leipzig und Wien, 1900. Să mai spunem în ce direcție ni se pare dezirabil să se continue studiile asupra visului.

Stabilind, cum am făcut-o, că interpretarea unui vis constă în înlocuirea conținutului său manifest prin ideile sale latente, în alți termeni în desfacerea tramei care a fost urzită de către lucrarea visului pun, pe de o parte, o serie de noi probleme psihologice privind de asemenea natura şi formarea a ceea ce am numit refulare. Pe de altă parte, afirm existența ideilor latente ale visului, adică a materialelor abundente care pot da naştere formațiunilor psihologice de prim ordin, întru totul asemănătoare producțiilor normale ale inteligenței, dar care nu se pot manifesta în conştiință decât sub travestiul visului. Aceste idei latente există la toți oamenii, deoarece toți, chiar şi cei mai normali, sunt subiecte care visează. Relațiilor lor cu conştiința şi cu refularea li se corelează problemele ulterioare, de primă importanță în psihologie, cărora trebuie să le se amâne soluția până în momentul în care se va ajunge, prin analiză, să se lămurească originea câtorva alte formațiuni psihopatice precum simptomele isterice şi obsesiile.